

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีบุคลิกภาพ

นักจิตวิทยาได้พยายามที่จะอธิบายลักษณะโดยธรรมชาติของบุคลิกภาพ (ว่ามีการจัดระบบอย่างไร บ่งบอกลักษณะเฉพาะแบบต่าง ๆ ของบุคคลได้อย่างไร) โดยสร้างทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องบุคลิกภาพไว้มากมาย มากกว่าทฤษฎีในเรื่องอื่น ๆ ในวิชาจิตวิทยาด้วยกัน * แต่ก็ยังไม่มีทฤษฎีใดที่จะอธิบายได้ครอบคลุมและชัดเจน ทุกทฤษฎียังมีจุดอ่อนซึ่งโต้แย้งได้ อย่างไรก็ตาม เราสามารถที่จะจัดกลุ่มของทฤษฎีบุคลิกภาพได้ ๒ กลุ่ม ดังนี้ คือ

ก. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ^๒ ทฤษฎีนี้สร้างขึ้นโดย ซิกมันด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย เขาอธิบายว่า บุคลิกภาพของคนประกอบขึ้นด้วย ๓ องค์ประกอบด้วยกัน คือ อิด (id) อีโก (ego) และซูเปอร์อีโก (superego)

อิด เป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพซึ่งคิดตัวมาแต่กำเนิด ประกอบด้วยความต้องการต่าง ๆ ตามสัญชาตญาณ (instinct) เช่น ความต้องการอาหาร ความต้องการขับถ่าย และความต้องการทางเพศ อิดจะตอบสนองความต้องการเหล่านี้ เพื่อให้เกิดความพอใจในทันทีที่ต้องการ ไม่มีขอบเขตและไม่สนใจเหตุผลหรือความเหมาะสม

Norman L. Munn, L. Dodge Fernald, Jr. and Peter S. Fernald, Introduction to Psychology (Boston : Houghton Mifflin, 1969), p.474.

^๒ รายละเอียดเพิ่มเติมใน Ibid., pp.474-478., กาญจนา คำสุวรรณ และนิตยา เสาวมณี, จิตวิทยาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การเวก, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘๐-๒๐๓. และ ประนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

อีโก พัฒนามาจาก อิด เมื่อเด็กโตขึ้นจะค่อย ๆ เข้าใจว่าตนเองคือใคร สัมพันธ์กับสังคมอย่างไร การพัฒนานี้ทำให้เกิด อีโก ซึ่งทำงานเป็นอิสระ คอยควบคุมอิดให้ตอบสนองความต้องการในทางที่สังคมยอมรับ

ซูเปอร์อีโก พัฒนามาจากประสบการณ์ของอีโก จนเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซูเปอร์อีโกทำหน้าที่เป็นตัวแทนมาตรฐานทางศีลธรรม คอยแนะนำอีโกว่าอะไรดี ไม่ดี เพื่อบรรลุลูกคนดีอันสมบูรณ์

องค์ประกอบทั้ง ๓ มีพลังในตัวเอง (dynamic) จึงขัดแย้งกันตลอดเวลา ซึ่งอีโกจะเป็นตัวกลางที่คอยประนีประนอม ผลของความขัดแย้งก็คือบุคลิกภาพ กระบวนการของความขัดแย้งดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างตัวบุคคลกับสังคมแวดล้อม โดยเฉพาะในช่วงอายุก่อน ๕ ปี กระบวนการเหล่านี้จะกำหนดลักษณะพื้นฐานของบุคลิกภาพ หลังจากนั้นแล้วบุคลิกภาพจะเปลี่ยนแปลงแต่เพียงลักษณะปลีกย่อยเท่านั้น บุคลิกภาพจึงค่อนข้างคงที่หลังจากอายุ ๕ ปี

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่มีการวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งกันมากที่สุด ทฤษฎีนี้ตอบปัญหาได้ว่าบุคลิกภาพเป็นมาอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น แต่ไม่ได้ตอบว่าบุคลิกภาพคืออะไร * และที่สำคัญคือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ยากแก่การหาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ให้เห็นจริง ^๒

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ^๓ ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ และทฤษฎีสิ่งเร้า

Merle J. Moskowitz and Arthur R. Orgel, General Psychology (Boston : Houghton Mifflin, 1969), p.353.

^๒ Murn, Introduction to Psychology, p.478.

^๓ รายละเอียดเพิ่มเติม ใน Ibid., pp.478-482., B. Von Haller Gilmer, Psychology (New York : Harper & Row, 1970); pp.76-77., กาญจนาคำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๘-๒๑๓ และ ประนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

กับการตอบสนองของสกินเนอร์ (S - R) คอลลาร์ค และมิลเลอร์ ได้เสนอ ทฤษฎีขึ้นมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๐ เขาอธิบายว่า บุคลิกภาพไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วย การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ละชั้นทีละชั้น การตอบสนองใดที่ได้รับรางวัลก็จะกระทำซ้ำอีก การตอบสนองใดที่ได้รับโทษก็จะไม่กระทำซ้ำ คอลลาร์ค และ มิลเลอร์ เน้นความสำคัญของตัวแปรต่าง ๆ เหล่านี้ คือ แรงขับ (drive) ซึ่ง กระตุ้นให้บุคคลเกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมสิ่งบอกแนะ (cue) ซึ่งจะช่วยให้ เขาสามารถแยกแยะสิ่งเร้าต่าง ๆ เพื่อจะได้จัดพฤติกรรมตอบสนอง (response) ให้เหมาะสม เช่น ควรจะใช้พฤติกรรมที่เคยใช้หรือลดแรงขับนั้นเสีย และการเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งจะตัดสินว่าพฤติกรรมนั้นจะถูกเรียนรู้และเก็บได้ใน คลังของพฤติกรรมหรือไม่

ทฤษฎีการเรียนรู้ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในเรื่องของพัฒนาการ ของบุคลิกภาพอันเป็นผลของการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งพิสูจน์ทดลองให้เห็นจริงได้ แต่จุดอ่อนที่สำคัญ คือ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพเพียง ด้านเดียวโดยละเลยต่ออิทธิพลของพันธุกรรมโดยสิ้นเชิง

ค. ทฤษฎีการกำหนดบทบาท (Role Theory) ^๒ ทฤษฎีนี้คล้ายกับ ทฤษฎีการเรียนรู้มาก เพราะต่างก็ยอมรับในอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม แต่ทฤษฎีการ กำหนดบทบาทเน้นบทบาทของบุคคล ซึ่งสังคมกำหนดให้เป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพ เช่น

J. Dollard and N.E. Miller, Personality and Psychotherapy : An Analysis in Term of Learning, Think and Culture (New York : McGraw-Hill, 1950).

^๒ รายละเอียดเพิ่มเติมใน กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๑๑. ประพนธ์ สิริชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๘-๑๑๐. โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑๐๓-๑๐๘. และ Clifford T. Morgan and Richard A. King, Introduction to Psychology (New York : McGraw-Hill, 1975), p.469.

ในขณะที่เป็นรัฐมนตรีเคยมีบทบาทปกป้องรัฐธรรมนูญ ต่อคำฝ้ายคำน เรียกร้องหาความ
สามัคคี ชอบใช้อำนาจ แต่เมื่อกลับกลายมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ้ายคำนกลับ
เสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ คัดค้านการใช้อำนาจ นักทฤษฎีที่เชื่อตามทฤษฎีนี้ เช่น
แอกเลอร์ และ ฟรอมม์

แอกเลอร์ เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถอยู่คนเดียวได้
เพราะการดำเนินชีวิตของมนุษย์จะเกี่ยวข้องกับสังคมตลอดเวลา และมนุษย์มีแรงจูงใจ
ที่จะเอาชนะปมค้อยของตนเอง

ฟรอมม์ เชื่อว่า มนุษย์ต้องการอิสรภาพ จึงแยกตัวออกจากธรรมชาติ
ทำให้เกิดความว้าเหว่ เดียวดาย ในที่สุดมนุษย์ก็รวมตัวกันเป็นสังคม ซึ่งมนุษย์ต้องถูก
กำหนดบทบาทต่าง ๆ ทั้งหมดเป็นการหนีออกจากอิสรภาพ (escape from freedom)

ทฤษฎีนี้ก็เช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้ คือ มีจุดอ่อนที่การละเลยความสำคัญ
ของพันธุกรรม นอกจากนี้ทฤษฎีการกำหนดบทบาทยังละเลยความสำคัญของกระบวนการ
ภายในตัวบุคคลอีกด้วย

ง. ทฤษฎีความเข้าใจ (Cognition Theory) • ทฤษฎีนี้เชื่อว่า
การรับรู้จากประสบการณ์ทางตรงต่าง ๆ ของบุคคล ทำให้เกิดความคิดเห็นและความ
เข้าใจ รวมทั้งทัศนคติในตัวของเขาเอง เหล่านี้เป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพของแต่ละคน
ความคิดและการมองเห็นภาพของโลกจะมีความสัมพันธ์กับการกระทำของเขา เคลลี
อธิบายว่า "สิ่งที่เราเชื่อคือสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจได้ว่า เราจะทำอย่างไร"^๒

รายละเอียดเพิ่มเติมใน โสภา ชูพิกุลชัย. จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๓.

Hunn, Introduction to Psychology, pp. 482-484 และ Gilmer,
Psychology, p.77.

^๒ Gilmer, Psychology, p.77.

ส่วน โรเจอร์ อธิบายว่า บุคลิกภาพของบุคคลมี ๒ ส่วน คือ "ออร์แกนนิซึม"
(organism) ส่วนที่รวมประสบการณ์ทั้งหมดไว้และ "เซล์ฟ" (self)
เป็นส่วนที่รวมความรู้สึกนึกคิดของบุคคลไว้ทั้งหมด ซึ่ง "เซล์ฟ" เป็นส่วนสำคัญที่กำหนด
พฤติกรรม

ทฤษฎีนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเพียงกรอบหรือแนวของการศึกษา
เท่านั้นยังมีข้อทฤษฎี และการทดสอบเชิงประจักษ์ (empirical test) ก็ทำ
ได้ยากเพราะเป็นเรื่องของอัตวิสัย (subject)

จ. ทฤษฎีแบ่งประเภท (Type Theory) อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎี
แบ่งประเภทนี้เป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุด เพราะมีการแบ่งประเภทบุคลิกภาพของคนมาตั้งแต่
สมัยกรีก และจีนโบราณ คือ ฮิปโปเครติส (๔๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) แบ่งประเภทบุคลิกภาพ
ของคนซึ่งถูกกำหนดโดยของเหลวในร่างกายไว้ ๔ ประเภท และปราชญ์จีนโบราณก็แบ่ง
บุคลิกภาพของคนโดยดูจากลักษณะรูปร่างหน้าตา หรือที่เรียกกันว่าโหงวเฮ้ง

ทฤษฎีแบ่งประเภทบุคลิกภาพในปัจจุบันมีอยู่มากมายโดยอาศัยหลักในการ
แบ่งต่าง ๆ กัน เช่น

ทฤษฎีของเครทซ์เมอร์และเชลดอน^๒ แบ่งบุคลิกภาพของคนโดยอาศัย
ตัวกำหนดทางรูปร่างทางกาย เช่น คนอ้วนเต็มมักชอบแสดงตัว เปิดเผย ราว เริง คนดำสัน
มักมองไวกระฉับกระเฉง ก้าวร้าว และคนผอมสูงมักเก็บตัว เกรงขริม เอาการเอางาน
เป็นต้น

รายละเอียดเพิ่มเติม ใน กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๓-
๒๐๗. ประนอม สิริขมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๑-๑๐๔. โสภา ชูพิบูลย์,
จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๐-๑๐๑. เอนก กริแสง, จิตวิทยาทั่วไป (พิษณุโลก :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๑๕), หน้า ๑๒๓-๑๒๔. Gilmer,
Psychology, p.77., Moskowitz, General Psychology, pp.344-347.

^๒ W.H. Sheldon, The Varieties of Temperament (New York :
Harper & Row, 1942).

ทฤษฎีของ Jung^๑ แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น ๒ ประเภท คือ แบบเก็บตัว (introvert) และแบบแสดงตัว (extrovert) Jung พิจารณาจากพฤติกรรมระหว่างบุคคลกับสังคมเป็นหลัก

ทฤษฎีของ วิลเลียม^๒ แบ่งบุคลิกภาพของคนโดยพิจารณาจากฮอโมนส์ในร่างกาย เป็นการใช่วิชาสรีรวิทยามาอธิบายบุคลิกภาพของคน

ทฤษฎีการแบ่งประเภท เป็นความพยายามของนักจิตวิทยาที่จะจัดกลุ่มจัดพวกของบุคลิกภาพ (categorization of personality) คล้ายกับการแยกประเภทของพืชและสัตว์ในวิชาวิทยาศาสตร์ แต่การแยกประเภทของคนนั้นมีปัญหาอยู่มาก มันไม่แน่นอนตายตัวเหมือนกับประเภทของหินหรือดิน คนคนหนึ่งอาจจะร่าเริง คนอื่นอาจจะเคร่งขรึม หรือคนที่ชอบแสดงตัวก็มีใจจะไม่เก็บตัวเสียเลย เป็นต้น

๓. ทฤษฎีลักษณะนิสัย (Trait Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากทฤษฎีแบ่งประเภท โดยการพยายามวิเคราะห์ถึงลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลในการประพฤติโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เป็นการวิเคราะห์แง่มุมของบุคลิกภาพอย่างละเอียดเพื่อที่จะชี้เฉพาะลักษณะนิสัยแบบต่าง ๆ และวัดลักษณะนิสัยนั้น ๆ เพื่อเปรียบเทียบบุคลิกภาพซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของลักษณะนิสัยหลาย ๆ ลักษณะ ทฤษฎีที่สำคัญ เช่น

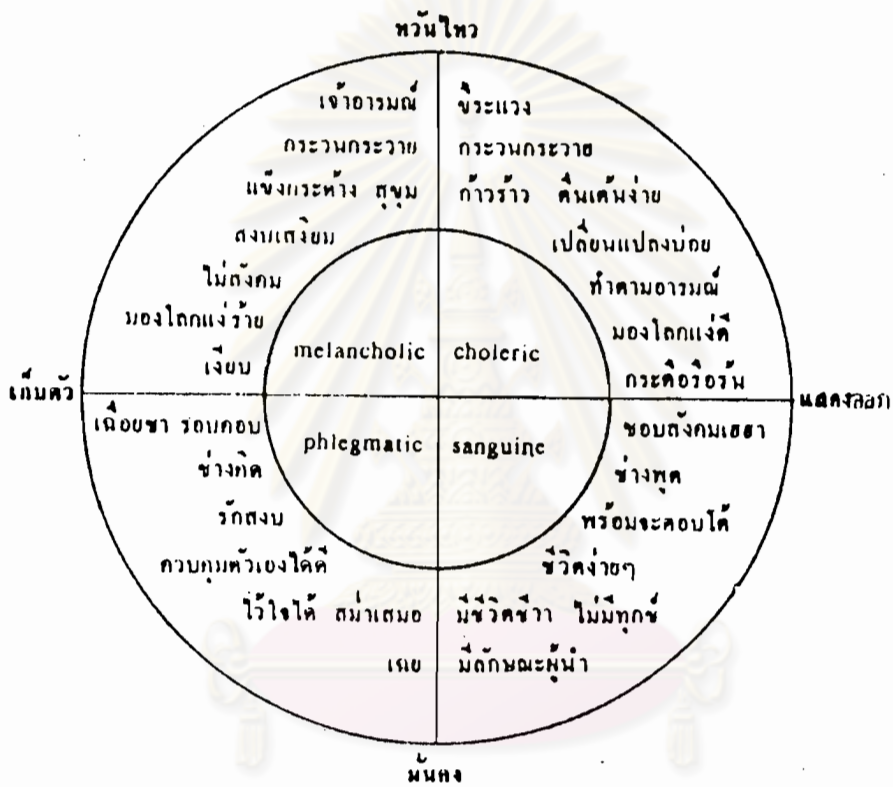
^๑ Carl G. Jung, Psychological Types (New York : Harcourt, Brace and World, 1923).

^๒ R.J. Williams, Biochemical individuality (New York : Wiley, 1956).

^๓ รายละเอียดเพิ่มเติม ใน กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๗-๒๐๘. ประนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๓-๑๐๖. โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๐๑-๑๐๒. Gilmer, Psychology, pp.77-78., Maskowitz, General Psychology, pp.347-353., Munn, Introduction to Psychology, pp.484-486.

ทฤษฎีของ อาเซงก์ • ซึ่งปรับปรุงจากทฤษฎีของจุงในการแยกประเภทบุคลิกภาพ โดยเขาเพิ่มมิติความไวของอารมณ์เข้าไปสามารถแบ่งลักษณะนิสัยได้ ๓๒ ลักษณะ ซึ่งตรงกับที่ฮิปโปเครติสแยกประเภทไว้ด้วย

ภาพที่ ๑ กลุ่มของลักษณะนิสัย

ที่มา H.G. Eysenck, Fact and Fiction in Psychology (Harmonds Worth : Penguin, 1965), p.54.

David Peck and David Withow, Approaches to Personality Theory (London : Methuen & Co.Ltd., 1975), pp. 67-72.

ทฤษฎีของ อัลพอร์ท^๑ ซึ่งพยายามวิเคราะห์พฤติกรรมของคนเพื่อแยกลักษณะนิสัยต่าง ๆ เขาพบว่าลักษณะนิสัยของคนนั้นมีมากมายจนต้องใช้เวลาในภาษาอังกฤษแทนถึงประมาณ ๑๔,๐๐๐ คำ และเขาก็พบอีกว่า ลักษณะนิสัยของทุกคนสามารถแยกออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ลักษณะสามัญ (common traits) คือลักษณะนิสัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้ทุกคน เช่น ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมทางสังคม และลักษณะเฉพาะบุคคล (personal disposition) คือลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้แน่ชัด เช่น ความกร้าวร้าว คนสองคนอาจจะมีความกร้าวร้าวด้วยกันแต่อาจกร้าวร้าวในแบบของตนซึ่งไม่เหมือนใคร

ทฤษฎีของ แคทเทิลล์^๒ ได้พยายามจัดกลุ่มของลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่อัลพอร์ทแยกไว้ โดยพยายามจัดลักษณะที่มีความหมายซ้อนกัน เขารวบรวมไว้ได้ ๑๗๑ เรื่องที่จะอธิบายเรื่องราวของบุคลิภาพทั้งหมด แต่มีเพียง ๑๖ ลักษณะนิสัยพื้นฐาน (basic traits) นอกจากนั้น แคทเทิลล์ได้พบว่า ลักษณะนิสัยมี ๒ แบบ คือ ลักษณะนิสัยพื้นผิว (surface traits) เป็นลักษณะนิสัยที่มารวมกันเป็นกลุ่ม ๆ โดยถือเอาความคล้ายกันในเรื่องที่เห็นได้ง่าย ๆ เช่น ความเป็นมิตร เข้ากับคนง่ายและลักษณะนิสัยซ่อนเร้น (source traits) เป็นรากเงาหรือตัวกำหนดคิลักษณะพื้นผิว

ทฤษฎีลักษณะนิสัยนี้ นักจิตวิทยาต้องพยายามจัดกลุ่มของลักษณะนิสัยต่าง ๆ ด้วยจำนวนน้อยที่สุด และการหาเครื่องมือวัดลักษณะนิสัยเหล่านี้ ซึ่งปรากฏในแต่ละบุคคลต่าง ๆ กัน นักจิตวิทยาประสบความสำเร็จในการวัดและเปรียบเทียบบุคลิภาพโดยใช้ทฤษฎีนี้มากกว่าทฤษฎีอื่น แต่ทฤษฎีนี้ก็มีจุดอ่อนที่การละเอียดตัวแปรเกี่ยวกับสถานการณ์และบทบาทซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคลิภาพด้วย เช่น เมื่อบุคคลอยู่ในภาวะอันตรายหรือบทบาทเปลี่ยนไป บุคลิภาพก็อาจเปลี่ยนไปได้

^๑ Gilmer, Psychology, pp. 77-78.

^๒ Peck and Whitlow, Approaches to Personality Theory, pp. 67-72.

ทฤษฎีบุคลิกภาพทั้งหมดที่กล่าวมาจะนำมาศึกษาบุคลิกภาพทางการเมือง นักรัฐศาสตร์หรือนักจิตวิทยาการเมืองนิยมใช้ทฤษฎีลักษณะนิสัยเป็นแนวทางการศึกษาร่วมกับอุดมการณ์ทางการเมือง โดยพิจารณาว่าลักษณะนิสัยแบบใดบ้างที่ร่วมกันแล้วมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนหรือเอื้ออำนวยต่อลัทธิหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแบบใด เพราะทฤษฎีลักษณะนิสัยนี้สะดวกในการสร้างเครื่องมือวัดและสามารถวัดบุคลิกภาพของคนเป็นกลุ่มจำนวนมากได้ แต่ทฤษฎีอื่น ๆ มีลักษณะที่ซับซ้อนพิจารณาบุคลิกภาพโดยรวม (holistic theory) ทำให้การวัดเป็นไปได้ยาก ^๒

ในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้ทฤษฎีลักษณะนิสัยเป็นกรอบในการศึกษาประกอบกับทฤษฎีแบ่งประเภท ตามทฤษฎีโครงสร้างบุคลิกภาพของ อายเซ็งค์ และกิลฟอร์ด ดังนี้

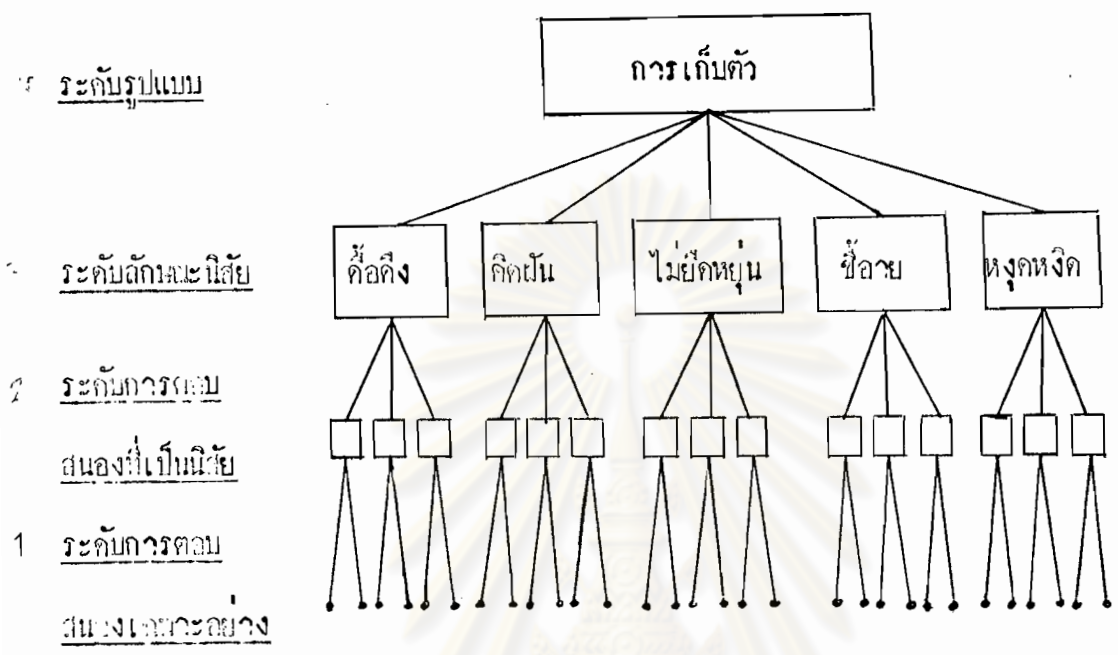
ทฤษฎีของ อายเซ็งค์ ^๓ อธิบายว่าบุคลิกภาพประกอบด้วย พฤติกรรม ๔ ระดับ ซึ่งจัดระบบขึ้นตามระดับชั้น จากระดับการตอบสนองเฉพาะอย่างหลาย ๆ แบบคล้าย ๆ กัน รวมกลุ่มขึ้นเป็นระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยแล้วการตอบสนองที่เป็นนิสัยที่คล้าย ๆ กัน จะรวมกลุ่มเป็นลักษณะนิสัยระดับสุดท้าย คือ ลักษณะนิสัยที่รวมกลุ่มกันจนเป็นบุคลิกภาพ แบบต่าง ๆ ดังภาพ

^๑ H.J. Eysenck, The Psychology of Politics (New York : Frederick A Preager, Inc., 1954).

^๒ Jeanne N. Knutson, ed., Handbook of Political Psychology (San Francisco : Jossey-Boss, 1973), pp.29-35.

^๓ H.J. Eysenck, The Structure of Human Personality (London : Methuen, 1970), pp. 13-14.

ภาพที่ ๒ โครงสร้างบุคลิกภาพแบบเก็บตัว

ที่มา Han J. Eysenck, The Structure of Human Personality (London : Methuen, 1970), p.13.

- การตอบสนองเฉพาะอย่าง (Specific responses) หมายถึง การแสดงออกหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สนองต่อสิ่งเร้าที่มากระทบแต่ละครั้งในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมเหล่านี้สังเกตเห็นได้แต่อาจเป็นอุปนิสัย (characteristic) หรือไม่ก็ได้
- การตอบสนองที่เป็นนิสัย (Habitual responses) คือ การตอบสนองเฉพาะอย่างซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น เมื่อบุคคลตกอยู่ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน บุคคลจะแสดงปฏิกิริยาคล้ายคลึงกับปฏิกิริยาเดิม

- ลักษณะนิสัย (Traits) คือ ุัจจัยที่มีระเบียบและมีความคงเส้นคงวาระดับแรก (First order factors) ลักษณะนิสัยนี้เกิดจากการจัดระบบของการตอบสนองที่เป็นนิสัยหลาย ๆ กลุ่มที่แสดงลักษณะนิสัยแบบเดียวกัน เช่น คี๋อติง ไม่ยี้คหุ่ยน ซี้้อาย เป็นคั่น

- รูปแบบของบุคลิกภาพ (Type) คือ บุคลิกภาพของบุคคลแบบต่าง ๆ ซึ่งจัดระบบมาจากลักษณะนิสัยหลาย ๆ ลักษณะนิสัยที่รวมกลุ่มกันในตัวบุคคลทำให้เขามีบุคลิกภาพแบบใดแบบหนึ่ง

ทฤษฎีโครงสร้างบุคลิกภาพของอายเซ็งคันี้ พัฒนามาจากทฤษฎีแบ่งประเภทบุคลิกภาพของจุง เครทซ์เมอร์ และ อี้ลפורท เพื่อให้ง่ายต่อการวัดบุคลิกภาพ

ทฤษฎีของ กิลฟอร์ด คล้ายกับทฤษฎีของอายเซ็งคั คือเขาอธิบายว่าบุคลิกภาพมีการจัดระบบเป็นลำดับชั้นขึ้นเป็นโครงสร้างของบุคลิกภาพแบบต่าง ๆ ลำดับชั้นของโครงสร้างบุคลิกภาพมี ๘ ระดับ ดังภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

J.P. Guilford, Personality (New York : McGraw-Hill, 1959), pp. 99-103.

ภาพที่ ๓ ลำดับชั้นของโครงสร้างบุคลิกภาพ

ระดับรูปแบบ

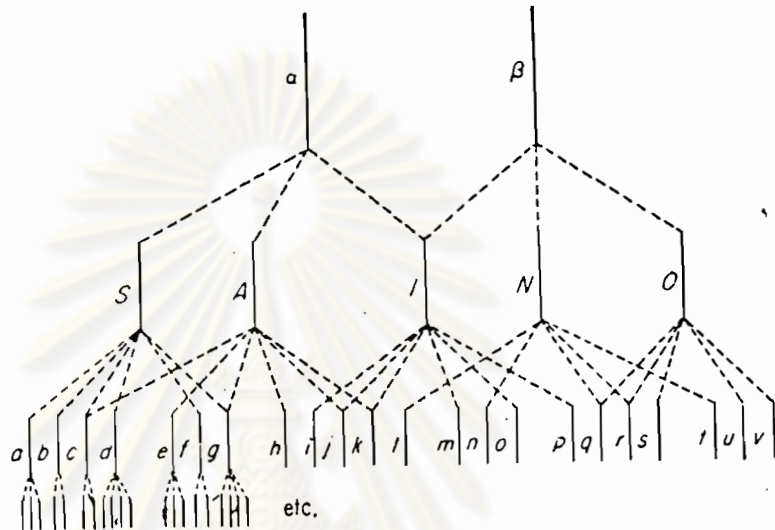
ระดับลักษณะนิสัย

เบื้องต้น

ระดับเอกลักษณ์

ระดับการแสดง

ชนิดเฉพาะ

ที่มา J.P. Guilford, Personality (New York : McGraw-Hill, 1959), p.100.

- การแสดงออกเฉพาะ (Specific-action) กิลฟอร์ดอธิบายเพียงว่า ระดับนี้อยู่ต่ำกว่าระดับเอกลักษณ์ และเป็นกรณีหนึ่งซึ่งเอกลักษณ์

- เอกลักษณ์ (Hexis) เช่นเกี่ยวกับการตอบสนองที่เป็นนิสัยของอายุแข็ง แต่ที่กิลฟอร์ดใช้คำว่าเอกลักษณ์ เพราะมีความหมายกว้างกว่าคือเอกลักษณ์หมายถึงความโน้มเอียงที่จะประพฤติอย่างคงเส้นคงวาในสถานการณ์ที่มีขอบข่ายจำกัด เอกลักษณ์ได้มาจากการสังเกตพฤติกรรมโดยมีการแสดงออกเฉพาะ เป็นกรณีหนึ่งซึ่ง

- ลักษณะนิสัยเบื้องต้น เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและในขณะเดียวกันก็เป็นตัวกำหนดการแสดงออกเฉพาะด้วย นอกจากนี้ลักษณะนิสัยเบื้องต้น ๒ แบบ อาจกำหนดเอกลักษณ์ที่เหมือนกันก็ได้

— รูปแบบบุคลิกภาพ เป็นระดับที่สูงขึ้นไปจากลักษณะนิสัยเบื้องต้น เป็นระดับของการสรุปที่สูงสุด ซึ่งรูปแบบของบุคลิกภาพที่ต่างกันอาจสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยแบบเดียวกันก็ได้

จากทฤษฎีโครงสร้างบุคลิกภาพทั้งสองนี้ จะเห็นว่ามีส่วนที่เหมือนกัน คือ แบบต่าง ๆ ของบุคลิกภาพ มีการจัดระบบขึ้นมาเป็นลำดับชั้นจากกฎแสดงออกเฉพาะ จนกระทั่งเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้น การศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองจึงเหมาะสมที่จะใช้ จุกร่วมดังกล่าวเป็นกรอบทางการศึกษา เพื่อแยกแยะลักษณะนิสัยอันเป็นองค์ประกอบ ของบุคลิกภาพทางการเมืองแบบต่าง ๆ ใ้ห้ง่ายต่อการวัดและเปรียบเทียบ

การศึกษาบุคลิกภาพเพื่ออธิบายพฤติกรรมทางการเมือง

การศึกษาเรื่องบุคลิกภาพทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการศึกษาแบบ พฤติกรรมนิยม (behaviourism) ในทางรัฐศาสตร์ หรือที่เรียกกันว่า "พฤติกรรมทางการเมือง" (Political behaviour) นั้นเอง เพราะการ ศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองนั้น มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ในทางการเมือง โดยศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ในตัวมนุษย์ที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพ และ บุคลิกภาพของมนุษย์นี้มีส่วนสำคัญในการกำหนดแบบแผนของพฤติกรรม ให้แต่ละคนแสดงออกมาในลักษณะที่ต่างกัน

ดังนั้น ก่อนที่เราจะทำความเข้าใจในเรื่องบุคลิกภาพทางการเมือง เราน่าจะพิจารณาถึงขอบข่ายของวิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมนิยมและความสัมพันธ์ ระหว่างบุคลิกภาพทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมืองโดยสังเขป

พฤติกรรมทางการเมือง เป็นการศึกษา บทบาทของมนุษย์ที่เป็นอยู่ในสังคม ในด้านการเมือง ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับบทบาทของมนุษย์ในด้านอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น

สุจิต บุญบงการ, "วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์." รัฐศาสตร์สาร • (พฤศจิกายน ๒๕๑๕) : ๓๕ หรือ ใน รัฐศาสตร์ : สถานภาพ และพัฒนาการ, สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๔๗.

การศึกษาแบบพฤติกรรมนิยมในทางรัฐศาสตร์นี้ จึงเกี่ยวข้องกับการรวมเอาความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์จากสาขาวิชาต่าง ๆ มารวมเข้าด้วยกัน จึงมีลักษณะเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

เหมือนกับที่ คอน อาร์ โบเวน กล่าวว่า "การศึกษาแบบพฤติกรรมนิยมในทางรัฐศาสตร์นั้น ได้รับอิทธิพลมาจากวิชาปรัชญาและจิตวิทยา ^๒ ด้วยลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้การศึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นวิธีการศึกษาที่เปิดกว้างและสัมพันธ์เกี่ยวของกัน อย่างใกล้ชิดกับสังคมศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ บนความเชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของศาสตร์ทางสังคมทุกสาขา ^๓ ซึ่งสามารถศึกษาตามวิธีการทางศาสตร์ (scientific method) ได้อย่างแท้จริง ^๔

อย่างไรก็ตาม วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมนิยมทางรัฐศาสตร์ (behaviouralism) นั้น แตกต่างจากการศึกษาแบบพฤติกรรมนิยมทางจิตวิทยา (behaviourism) อยู่บ้าง คือ ประเด็นแรกพฤติกรรมนิยมในความหมายทางจิตวิทยานั้นถือว่าเฉพาะข้อมูลที่ได้จากสิ่งเร้าและการตอบสนองสิ่งเร้าที่เห็นได้อย่างชัดเจนเท่านั้น จึงจะมีความหมายหรือมีประโยชน์ในการวิเคราะห์ แต่พฤติกรรมนิยมทางรัฐศาสตร์นั้น นอกจากจะรวมเอาความรู้ด้านพฤติกรรมจากแขนงวิชาต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันแล้ว ยังศึกษารวมไปถึงสภาวะหรือองค์ประกอบทางจิตใจของบุคคลอีกด้วย เช่น ความเห็น ทศนคติ และความเชื่อของบุคคล เป็นต้น ^๕ ประเด็นที่สอง พฤติกรรมนิยมทางจิตวิทยามักจะศึกษาระบบทางจิตใจ

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐศาสตร์ : แนวทางศึกษาและความเป็นศาสตร์
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิษรินทร์, ๒๕๒๑), หน้า ๗๕.

^๒ Don R. Bowen, Political Behaviour of the American Public
(Columbus) Ohio : Charles E. Merrill, 1968), pp.4-5.

^๓ สัจจิต บุญบงการ, "วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์," หน้า ๓๕.

^๔ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐศาสตร์ : แนวทางศึกษาและความเป็นศาสตร์, หน้า ๗๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

และประสาหม่อมมนุษย์แต่ละคนโดยไม่มีใครจะคำนึงถึงอิทธิพลของระบบสังคมและวัฒนธรรม
เท่าใดนัก * แต่พฤติกรรมนิยมทางรัฐศาสตร์ เน้นที่อิทธิพลของสังคมมากกว่าระบบทาง
จิตใจและประสาท ประเด็นสุดท้าย พฤติกรรมนิยม ทางจิตวิทยามักจะศึกษาเอกชน
แต่ละคนมากกว่าที่จะศึกษากลุ่มคนหรือระบบความคิดอ่านของคนในสังคมเป็นส่วนรวม ^๒
ในขณะที่พฤติกรรมนิยมทางรัฐศาสตร์สนใจกลุ่มคนและสังคมมากกว่าปัจเจกชน

นักสังคมศาสตร์ เชื่อว่าการที่จะทำความเข้าใจสังคมมนุษย์ให้ลึกซึ้งนั้น จะต้อง
ศึกษาระบบจิตใจของมนุษย์ควบคู่ไปกับระบบสังคม ^๓ นักพฤติกรรมทางการเมืองก็เชื่อว่
การที่จะเข้าใจระบบการเมืองโดยไม้อ่างถึงมนุษย์นั้นเป็นข้อบกพร่องอันใหญ่หลวง ^๔
เบนทเลย์ กล่าวว่ "ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐบาลหรือการปกครองที่จะนำมาศึกษาได้นั้น
จะต้องเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง ๆ ของฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และกิจกรรม
ของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทั้งสามนี้ ^๕ ดังนั้น หัวใจของการศึกษาแบบพฤติกรรม
นิยมจึงอยู่ที่การศึกษามหาชนของมนุษย์หรือพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์นั่นเอง

* สนิท สัมกรการ, วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย,
หน้า ๓๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^๔ Walter Lippman, Preface to Politics (New York : Mitchell
Kernerley, 1913), p.2., Quoted in Fred I. Greenstein, "Personality
and Politics : Problems of Evidence, inference and conceptualization," in
Politics and the Social Sciences, ed. Seymour M. Lipset (New York :
Oxford University Press, 1969), p. 167.

^๕ Kurt Lewin, Principles of Topological Psychology (New York :
McGraw-Hill, 1936), pp. 11-12. and James C. Davies, Human in Politics
(New York : Wiley, 1964), pp. 1-6.

ในการทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองนั้น นักรัฐศาสตร์อาศัยความรู้ของนักจิตวิทยาที่พยายามอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์โดยการศึกษาบุคลิกภาพ ทฤษฎีทางจิตวิทยาอธิบายว่า พฤติกรรมเกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาวะของตัวบุคคลและสภาวะแวดล้อมในเวลาที่เกิดพฤติกรรม หรือเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ $B = f(P, E)$ จะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ โดยสภาวะแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดสถานการณ์ที่ไปกระตุ้นต่อตัวบุคคล ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลนั้นกำหนดลักษณะของพฤติกรรมตอบสนองให้เป็นไปตามแบบแผนประจำตัวเขาเอง บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มหรือแบบแผนของพฤติกรรมของบุคคล

จากทฤษฎีทางจิตวิทยาข้างกล่าว นักรัฐศาสตร์ (นักจิตวิทยาการเมือง) ได้นำมาเป็นพื้นฐาน^๒ ในการศึกษามุคตติภาพทางการเมือง เพื่ออธิบายพฤติกรรมทางการเมืองอีกทอดหนึ่ง เช่น ผลงานของ แฮโรลด์ ลาสส์เวลล์ เรื่อง *Psychopathology and Politics* ในปี ค.ศ. ๑๙๓๐ เป็นต้น^๓ นอกจากนี้ นักรัฐศาสตร์ยังได้พยายามรวบรวมความรู้จากวิชาสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม ฯลฯ เพื่ออธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมอื่น ๆ อีกด้วย^๔

^๑ Kurt Lewin, Principles of Topological Psychology (New York : McGraw-Hill, 1936), pp.11-12. and James C. Davies, Human in Politics (New York : Wiley, 1963), pp. 1-6.

^๒ Fred I. Greenstein, Personality and Politics (New York : W.W. Norton, 1975), pp. 3-4.

^๓ Harold D. Lasswell, Psychopathology and Politics (Chicago : University of Chicago Press, 1930).

^๔ Knutson, Handbook of Political Psychology, p, VII.

โดยสรุปแล้ว การศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองเป็นความพยายามของนักรัฐศาสตร์ที่จะอธิบายระบบภายในตัวมนุษย์ที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบการเมืองในแต่ละประเทศให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพทางการเมือง

การศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพทางการเมืองนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ แต่สำหรับผลงานในยุคปัจจุบันซึ่งเน้นการศึกษาตามวิธีการของศาสตร์ (science) นับได้ว่า ฮาร์โรลด์ ลาสส์เวลล์ เป็นผู้บุกเบิกเป็นคนแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๐ แล้วก็มีผลงานของท่านอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย ซึ่ง กรีนสไตน์ ได้รวบรวมและจัดกลุ่มของแนวการศึกษาออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้^๒

ก. การศึกษาแบบรายกรณี (single-case study) เป็นการศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนแยกกันออกไป เป็นการศึกษาในลักษณะเจาะลึกเป็นรายบุคคล มีโซศึกษาเป็นกลุ่ม ซึ่งปกติมักจะศึกษาบุคลิกภาพของผู้นำทางการเมืองหรือผู้มีอิทธิพลต่อระบบการเมือง เพราะบุคลิกภาพของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบการเมือง เช่น

^๑ Greenstien, Personality and Politics, p.4.

^๒ Fred I. Greenstein and Nelson W. Polaby, Handbook of Political Science (Philippines : Addison Wesley Publishing, 1975), pp. 30-68.

ผลงานของ อเล็กซานเดอร์ เคอร์ ยอร์ช และ จูเลียต ยอร์ช ที่ศึกษาถึงบุคลิกภาพทางการเมืองของประธานาธิบดี วูดโรว์ วิลสัน เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๖ เขาได้ประสบความสำเร็จในการนำเอาทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์มาอธิบายบุคลิกภาพของประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน ได้อย่างแจ่มชัด *

ผลงานของ โวลฟ์ เฟนส์ไตน์ ซึ่งศึกษาถึงบุคลิกภาพของผู้นำสำคัญ ๆ หลายคน เช่น ในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ เขาศึกษาบุคลิกภาพของ เซอร์ วินสตัน เชอร์ชิล โดยการศึกษาค้นคว้าประวัติ ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรีของอังกฤษ ซึ่งเขาก็ได้พบว่า ความเข้มแข็งและความเกลียดชังฮิตเลอร์นั้น เชอร์ชิลได้รับอิทธิพลจากพ่อของเขาอย่างมาก ^๒ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ เขาได้ศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพแบบนักปฏิวัติ ระหว่าง เลนิน ทรอตสกี และคานธี ^๓

และการศึกษาในแนวนี้นับว่าศึกษาประชาชนทั่ว ๆ ไปก็มีอยู่ไม่น้อย เช่น ผลงานของ เลน ในปี ๑๙๖๒ เขาศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของคนอเมริกันที่นิวอิงแลนด์ โดยการสัมภาษณ์ชีวิตประวัติของคน ๑๕ กลุ่มอาชีพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้เลนสามารถอธิบายลักษณะประจำชาติของคนอเมริกัน ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาบุคลิกภาพประชาธิปไตย ^๔

Alexander L. George and Juliette L. George, Woodrow Wilson and Colonel House : A Personality Study (New York : John Day, 1956).

^๒ E. Victor Wolfenstein, Personality and Politics (California, Belmont : Dickenson Publishing Company, 1969), pp. 12-39.

^๓ E. Victor Wolfenstein, The Revolutionary Personality : Lenin, Trotsky, Gandhi (N.J. : Princeton University Press, 1967).

^๔ Robert E. Lane, Political Ideology (New York : Free Press of Glencoe, 1962).

ข. การศึกษาแบบแบ่งประเภท (typological study) เป็นความพยายามที่จะรวมเอาลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน และประกอบกันขึ้นมาเป็นบุคลิกภาพทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งซึ่งต่างไปจากแบบอื่น ๆ เช่น บุคลิกภาพอ่านาจนนิยม บุคลิกภาพประชาธิปไตย บุคลิกภาพแบบแมคคิเวลลี การศึกษาในแนวนี้มีผลงานอยู่มากมาย ตัวอย่างเช่น

ผลงานของ อคอร์โนและคณะ ในปี ๑๙๕๐ เรื่องบุคลิกภาพอ่านาจนนิยม ผลงานชิ้นนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางที่สุด และมีข้อวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุดอีกด้วย พวกเขาได้ศึกษาลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพอ่านาจนนิยม และได้ค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพอ่านาจนนิยมอีกด้วย ^๒

ผลงานของคริสตี้ และเกิส ศึกษาบุคลิกภาพแบบแมคคิเวลลี โดยการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติของบุคคลที่มีความคิดแบบแมคคิเวลลี เช่น คำถามที่ว่า คนส่วนใหญ่ล้มความตายของบิดาบังเกิดเกล้าได้ง่ายกว่าล้มการสูญเสียทรัพย์สินสมบัติของตน ^๓

ผลงานของ ลาสเวลล์ ซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรกของนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาบุคลิกภาพทางการเมือง เขาได้แบ่งประเภทบุคลิกภาพตามบทบาททางการเมืองของแต่ละคนเป็น ๓ แบบ คือ พวกก่อกวนวุ่นวาย (agitator) พวกนักบริหารคอยจัดระเบียบ (administrator) และพวกนักทฤษฎี (theorist) ^๔

^๑ Greenstein, Personality and Politics, p. 15.

^๒ T.W. Adorno and others, The Authoritarian Personality (New York : Harper and Brothers, 1950).

^๓ R. Christie and F. Geis, Studies in Machiavellianism (New York : Academic Press, 1970), p. 8.

^๔ Lasswell, Psychopathology and Politics.

ผลงานของบาร์เบอร์ ซึ่งศึกษามูลนิธิภาพของสมาชิกรัฐสภา แล้วเขาสามารถแบ่งประเภทได้ ๔ ประเภท คือ นักสังเกตการณ์ (spectator) นักโฆษณาเสียง (advertiser) พวกไม่กล้าตัดสินใจ (reluctant) และนักนิติบัญญัติ (lawmaker)

ผลงานของ สุจิต บุญบงการ เรื่อง "อุดมศึกษากับการพัฒนาการเมืองไทย" เมื่อปี ๒๕๑๐ เขาได้ศึกษาทัศนคติของนิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพบว่ามูลนิธิภาพทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทยมีการขัดกันระหว่างมูลนิธิภาพแบบประชาธิปไตยและเผด็จการ ^๒

ผลงานของ ทินพันธุ์ นาคะตะ เรื่อง "วัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย" ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็เป็นการวัดทัศนคติของนิสิตนักศึกษาดำเนินของ สุจิต- บุญบงการ แต่ ทินพันธุ์ นาคะตะ ศึกษาเฉพาะนิสิตนักศึกษาชายในสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และวิชาทหาร ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และโรงเรียนนายทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพ จำนวน ๘๘๖ คน ผลการวิจัยพบว่า มีการขัดกันระหว่างทัศนคติแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ ซึ่งเป็นลักษณะรวมของสังคมที่กำลังมีการพัฒนาประเทศทุกสังคม ^๓

James D. Barber, The Lawmakers : Recruitment and Adaptation to Legislative Life (New Haven : Yale University Press, 1965).

^๒
Suchit Bunbongkarn, "Higher Education and Political Development" (Ph.D. Thesis, The Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968), pp. 122-150.

^๓
Tinapan Nakata, The Problem of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepittaya, 1975).

วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิตของ พลศักดิ์ จิระไกรศิริ ซึ่งทำการวิจัยทัศนคติทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ผลการวิจัยพบว่า ครูไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและเห็นว่าการระดมทุนกลาง ซึ่งก็หมายถึงความขัดแย้งกันในบุคลิกภาพทั้ง ๒ แบบ *

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตของมธุรส ใหญ่ชัยน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการระดับหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนกในสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง และกรมการพัฒนาชุมชน เขาพบว่า การศึกษามีผลทำให้ทัศนคติเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ๒

วิทยานิพนธ์ของ ประยงค์ บัตรสมบุรณ์ เมื่อปี ๒๕๒๓ ได้พยายามศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของครูประจำภาค จังหวัดอุบลราชธานี โดยการวิจัยทัศนคติทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบุคลิกภาพทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบอำนาจนิยมในระดับสูงพอ ๆ กัน ๓

* พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, "วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร."

๒ มธุรส ใหญ่ชัยน, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาดไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนก สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการปกครอง และกรมการพัฒนาชุมชน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

๓ ประยงค์ บัตรสมบุรณ์, "บุคลิกภาพทางการเมืองของครูประจำภาค จังหวัดอุบลราชธานี."

ปริญญาานิพนธ์ของ ชงชัย ลักคณสุวรรณ์, เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของบุคลิกภาพประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพประชาธิปไตยประกอบด้วยลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยคั้งนี้ มีความรับผิดชอบ ใจกว้าง ค่านึงถึงผู้อื่น มีสามัคคีธรรม มีเอกศักดิ์แห่งตน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย *

ค. การศึกษาแบบผสมผสาน (*aggregative analysis*) เป็นการศึกษารวมเอา แนว ก, และแนว ข. เข้าด้วยกัน โดยคุณผลของบุคลิกภาพของปัจเจกชนและประเภทของบุคลิกภาพแบบต่าง ๆ ที่มีต่อการทำงานของสถาบันทางการเมือง รวมทั้งกระบวนการทางการเมืองต่าง ๆ ทั้งระดับภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ เช่น

ผลงานของ กอร์เรอร์ ที่ศึกษาบุคลิกภาพของคนอเมริกัน และอธิบายรวมออกมาเป็นลักษณะประจำชาติ (*national character*) ^๒

ผลงานของ บรามสัน ที่ศึกษาถึงความเกี่ยวข้องของอารมณ์ความตึงเครียดของคน กับความขัดแย้งระหว่างชาติ ^๓

จากแนวการศึกษาทั้ง ๓ คั้งกล่าวนี้ จะเห็นว่านักรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่นิยมใช้แนวการศึกษาแบบแบ่งประเภทบุคลิกภาพ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน

* ชงชัย ลักคณสุวรรณ์, "การวิเคราะห์องค์ประกอบบุคลิกภาพประชาธิปไตย" (ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๗), หน้า ๕๔-๕๕.

^๒ Geoffrey Gorer, The American People (New York : Norton, 1948).

^๓ Leon Brainson and George W. Goethals, War : Studies from Psychology, Sociology, Anthopology (New York : Basic Book, 1964).

บุคลิกภาพและบุคลิกภาพทางการเมือง,

เนื่องจากการศึกษาเรื่องบุคลิกภาพทางการเมือง เป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ ซึ่งอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน * ดังกล่าวแล้วนั้น การศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาทฤษฎีบุคลิกภาพของนักจิตวิทยาให้เข้าใจเสียก่อน ดังที่ จีนนี่ เอน. นัทสัน ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "การที่จะศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองนั้น ควรจะศึกษาทฤษฎีบุคลิกภาพที่สำคัญ ๆ ให้เข้าใจเสียก่อน มิฉะนั้นเอากรอบทฤษฎีที่น่าพอใจมาใช้อย่างฉาบฉวย" ๒ ดังนั้น ในการอธิบายถึงบุคลิกภาพทางการเมืองจึงจำเป็นที่จะต้องอ้างถึงทฤษฎีบุคลิกภาพของนักจิตวิทยาไปพร้อม ๆ กันเสมอ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายถึงความหมายหรือคำจำกัดความของบุคลิกภาพองค์ประกอบของบุคลิกภาพ พัฒนาการของบุคลิกภาพ อิทธิพลของบุคลิกภาพในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองและการวัดบุคลิกภาพทางการเมือง

ก. คำจำกัดความของ "บุคลิกภาพ" และ "บุคลิกภาพทางการเมือง"

บุคลิกภาพนั้นเป็นภาพนามธรรมของนักจิตวิทยา ซึ่งหมายถึงลักษณะของบุคคลที่ไม่อาจสังเกตได้โดยตรง ๓ แต่บุคลิกภาพเป็นแก่นของพฤติกรรมที่สังเกตได้

* Bowen, Political Behaviour of the American , pp. 4-5.
and Greenstein, Personality and Politics, pp. 3-4.

๒ Knutson, Handbook of Political Psychology, p. 29.

๓ สนิท สมัครการ, "บทบาทของครอบครัวที่มีต่อบุคลิกภาพ" ใน จิตวิทยาการเมืองไทย เล่ม ๑, สมบัติ จันทรวงศ์ และ รังสรรค์ ชนะพรพันธ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๘.

๔ ไอล์ ทัสซิง, จิตวิทยาเพื่อชีวิตที่ดี, แปลโดย วารุณี อมรทัต (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๑), หน้า ๓๐๘.

ลักษณะเฉพาะ (unique) ของบุคคลนั้น ๆ อันแตกต่างไปจากบุคคลอื่นทั้งในรูปของ ปริมาณและคุณภาพในลักษณะเฉพาะนั้น ๆ บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลไม่มีโอกาสที่จะ เหมือนกันใดเลยแม้แต่ฝาแฝดเอกลักษณะ ๒ ดังนั้น การให้คำจำกัดความของคำว่า "บุคลิกภาพ" จึงเป็นเรื่องที่ยากมาก

สำหรับที่มาของคำศัพท์ "บุคลิกภาพ" นั้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า " Personality " ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ " Persona " ซึ่งหมายถึงหน้ากากของตัวละคร ที่สวมเวลาแสดงบทบาทที่ถูกกำหนด คำ ๆ นี้เริ่มใช้ตั้งแต่สมัยกรีกราว ๑๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล ๓

แต่ถ้าพิจารณาความหมายอันลึกซึ้งของบุคลิกภาพแล้ว นักจิตวิทยาถือว่า "บุคลิกภาพ" เป็นคำซึ่งมีความหมายกว้างขวางมากที่สุดในวิชาจิตวิทยา ไม่อาจอธิบาย ให้เข้าใจได้โดยใช่ถ้อยคำสั้น ๆ ๔ กอร์ดอน อัลลพอร์ต นักจิตวิทยาบุคลิกภาพที่มีชื่อเสียง ได้พยายามรวบรวมความหมายของ "บุคลิกภาพ" ที่ได้ศึกษากันมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้ เขาพบว่า ความหมายของ "บุคลิกภาพ" มีไม่น้อยกว่า ๕๐ แบบ (type of definition) ๕ อย่างไรก็ตาม ความหมายของ "บุคลิกภาพ" ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน อาจพิจารณาได้เป็น ๒ นัย คือ ๖

๑ สุชา จันทน์เอม. จิตวิทยาทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๗.

๒ ประนอม สโรชมาน. จิตวิทยาทั่วไป. หน้า ๕๕-๑๐๑.

๓ Gordon W. Allport, Personality : A Psychological Interpretation (New York : Henry Holt, 1937), pp. 25-26.

๔ H.A. Murray, "Personality : Components of an Evolving Personological system," International Encyclopedia of the Social Science 12 (1968) : 6-7.

๕ Allport, Personality : A Psychological Interpretation, pp.24-54.

๖ Knutson, Handbook of Political Psychology, pp. 29-30.

๑. บุคลิกภาพ หมายถึง การจัดระบบภายในตัวมนุษย์ซึ่งพร้อมจะแสดงพฤติกรรม เช่น ความหมายของอัลลพอร์ต ที่อธิบายว่า "บุคลิกภาพหมายถึงระบบร่างกายและจิตใจภายในตัวบุคคลที่รวมตัวกันเป็นระเบียบและมีบทบาทช่วยให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ"^๑

๒. บุคลิกภาพ หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่คงเส้นคงวาพอสมควร เช่น ความหมายของ ซไนเคอร์แมน ที่อธิบายว่า "บุคลิกภาพ หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่มอดถึงลักษณะของบุคคล"^๒

กล่าวโดยสรุปแล้ว คำจำกัดความของ "บุคลิกภาพ" ทั้งหลายนั้นเป็นเพียงความพยายามที่จะจำกัดขอบเขตของแนวความคิดที่ซับซ้อน^๓ และมีมิติที่มากมายของบุคลิกภาพ^๔ ให้เห็นโครงร่างคร่าว ๆ และลักษณะเด่นที่สำคัญ ๆ เท่านั้น

โครงร่างคร่าว ๆ และลักษณะเด่นที่สำคัญ ๆ ดังกล่าวมีดังนี้

- บุคลิกภาพเป็นผลรวมของระบบทางจิตวิทยา คือ ระบบทางร่างกายและระบบทางจิตใจของมนุษย์

- บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์ ในสภาพความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบบุคลิกภาพก็จะกำหนด แนวทางหรือแบบแผนของพฤติกรรมที่จะโต้ตอบออกไป

^๑ Allport, Personality : A Psychological Interpretation, p. 48.

^๒ Paul M. Sniderman, Personality and Democratic Politics (Berkeley : University of California Press, 1975), pp. 171-179.

^๓ ไลล์ ทัสซิง, จิตวิทยาเพื่อชีวิตที่ดี, หน้า ๓๐๕.

^๔ Joy P. Guilford, "Factorial Angles to Psychology," in Personality Research, ed., Donn Byrne and Marshall L. Hamilton (N.J. : Prentice-Hall, 1966), pp. 135-137).

- บุคลิกภาพ สืบเกิดได้จากพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมของแต่ละบุคคลนั้นมีแบบฉบับเฉพาะตัวไม่เหมือนใคร จึงอาจสังเกตบุคลิกภาพได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกมาจนเป็นลักษณะนิสัย

✓ - บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลให้แตกต่างจากกัน บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่กำหนดเอกลักษณ์ของทุก ๆ คน ไม่มีใครที่จะเหมือนกันทุก ๆ ประการ แม้แต่ฝาแฝด เอกลักษณ์

✓ - บุคลิกภาพมีลักษณะคงทนพอสมควร คือ บุคลิกภาพของแต่ละคนนั้นจะมีแบบฉบับที่แน่นอนในช่วงระยะเวลาพอสมควร ทำให้คาดการณ์ได้ว่า ถ้าเขาคงอยู่ในสถานการณ์เหมือนกัน เขาคงจะแสดงพฤติกรรมไม่ต่างกัน

✓ - บุคลิกภาพมีพลังที่เคลื่อนไหวได้ เปลี่ยนแปลงได้ในตัวมันเอง แม้บุคลิกภาพจะมีความคงทนดังกล่าวนั้น แต่ก็มีโชห่วยความว่าจะไม่เปลี่ยนแปลง ตามความเป็นจริงแล้วบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงได้แต่เป็นไปอย่างช้า ๆ และมั่นคง

สำหรับความหมายของ "บุคลิกภาพทางการเมือง" นั้น นักรัฐศาสตร์ได้อาศัยแนวความคิดของนักจิตวิทยา มาให้คำจำกัดความ เช่น

โรเบิร์ต อี. เลน อธิบายว่า "บุคลิกภาพทางการเมืองหมายถึงแบบแผนของการแสดงพฤติกรรมตอบสนองที่มีความคงทน มีการจัดระเบียบและมีพลังเคลื่อนไหวได้ ซึ่งถูกปลูกเร้าจนเป็นนิสัย ด้วยสิ่งเร้าทางการเมือง" ^๒

อนุสรณ์ ลิ้มมณี อธิบายว่า "บุคลิกภาพทางการเมือง หมายถึง แบบแผนของความรู้สึก การเรียนรู้ การรับรู้ และการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ" ^๓

^๑ Greenstein, Personality and Politics, p.4.

^๒ Robert E. Lane, "The Study of Political Personality, p.13-15. or Political Man, p.5.

^๓ ทิพาพร พิมพ์สุทธี และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒), หน้า ๑๔๓.

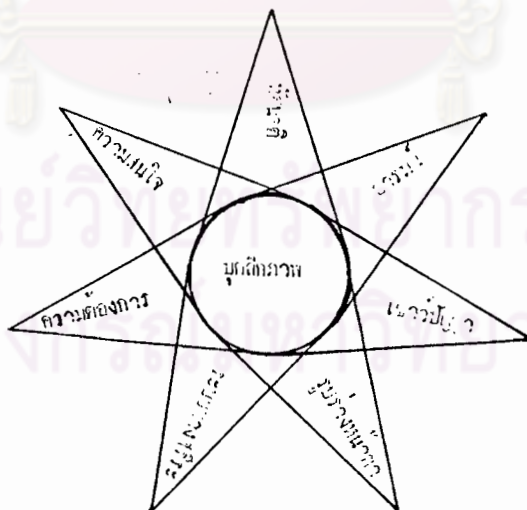
ความหมายของบุคลิกภาพทางการ เมืองจึงไม่ต่างจากความหมายของบุคลิกภาพ เพียงแต่บุคลิกภาพทางการ เมืองมองมิติของบุคลิกภาพในส่วนที่ไปกำหนดพฤติกรรม รมทางการ เมืองเพียงมิติเดียว

ข. องค์ประกอบของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพประกอบขึ้นด้วยระบบ ๒ ระบบใหญ่ ๆ คือ ระบบทางร่างกาย (physical system) เช่น รูปร่าง หน้าตา สีผิว รวมทั้งลักษณะทางสรีรวิทยา เช่น อุณหภูมิในร่างกาย การเต้นของหัวใจ และระบบทางจิตใจ (psychological system) เช่น ความรู้สึก แรงจูงใจ ทักษะคติ ทั้ง ๒ ระบบนี้รวมกันเป็นระบบกายใจ (psycho-physical system) ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีบทบาทร่วมกัน จนเป็นหน่วยเดียว ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

กิลฟอร์ด ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของบุคลิกภาพ โดยสร้างแบบจำลอง ขององค์ประกอบสำคัญ ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพ ดังนี้

ภาพที่ ๔ แบบจำลองขององค์ประกอบสำคัญของบุคลิกภาพ

ที่มา J.P. Guilford, Personality (New York : McGraw-Hill, 1959), p.7.

Elisszabeth R. Hurlock, Personality Development (New York : McGraw-Hill, 1974), p.7.

กิลฟอร์ด อธิบายว่า แบบจำลองนี้แสดงถึงบุคลิกภาพซึ่งเป็นผลรวมทั้งหมด ซึ่งสามารถสังเกตได้หลาย ๆ แง่มุม บุคลิกภาพอาจถูกมองว่าเป็นรูปร่างหน้าตา ระบบทางสรีรวิทยา ซึ่งเป็นระบบทางร่างกายหรือบุคลิกภาพอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องของแรงจูงใจ (ความต้องการ ความสนใจ และทัศนคติ) อารมณ์และเชาวน์ปัญญา ซึ่งเป็นระบบทางจิตใจได้ทั้ง ๒ ด้าน

กล่าวโดยสรุปแล้ว องค์ประกอบของบุคลิกภาพก็คือระบบร่างกายและระบบจิตใจ ซึ่งมีบทบาทร่วมกันและรวมกันเป็นหน่วยเดียวเป็นระบบภายใน

ค. พัฒนาการของบุคลิกภาพ

เมื่อเราจะพิจารณาถึงพัฒนาการของบุคลิกภาพ ซึ่งประกอบขึ้นด้วยระบบภายในดังกล่าวแล้วนั้น เราจำเป็นจะต้องเริ่มพิจารณากันตั้งแต่แรกเกิด (หรืออาจจะเริ่มจากการปฏิสนธิเลยทีเดียว) จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่และตายไปในที่สุด เราจำเป็นจะต้องพิจารณาว่าระบบภายในนั้นก่อตัวขึ้นมาอย่างไรและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่มาเกี่ยวข้อง

นักจิตวิทยาทั้งหลายต่างยอมรับในอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการกำหนดแบบแผนของบุคลิกภาพของแต่ละคน บุคลิกภาพของแต่ละคนต่างกันตั้งแต่บุคลิกภาพของแต่ละคน บุคลิกภาพของแต่ละคนต่างกันตั้งแต่แรกเกิดด้วยอิทธิพลของพันธุกรรมและพัฒนาแวดล้อมไปด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม^๒

J.P. Guilford, Personality, pp.7-8.

^๒ กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๑๕๖-๑๕๘. และ เอนก กวีแสง, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๒๕.

พันธุกรรม เปรียบเสมือนวัตถุดิบของบุคลิกภาพ ระบบทางสรีระ สติปัญญา ระบบประสาท ต่างก็เป็นผลของยีนส์ ซึ่งถ่ายทอดสู่ทารกโดยการผสมผสานของ ลักษณะต่าง ๆ ของแม่ พ่อ และญาติพี่น้อง ลักษณะพื้นฐานของบุคลิกภาพได้มาจาก พันธุกรรม อิทธิพลของพันธุกรรมที่มีต่อบุคลิกภาพที่เห็นได้ชัด เจนมักจะเป็นระบบร่างกาย (physical system) เช่น รูปร่างหน้าตา สีผิว และกรูปร่าง เป็นต้น

สิ่งแวดล้อม เริ่มมีอิทธิพลต่อทารกตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งอาจรวมถึงอิทธิพล ก่อนคลอดด้วย เพราะแม่แต่ทารกที่ยังอยู่ในครรภ์ของมารดาก็ยังได้รับผลกระทบของ สิ่งแวดล้อม (เช่น อากาศเป็นพิษ โรคภัยไข้เจ็บ) และระหว่างที่ทารกเติบโตขึ้นมา แต่ละคนจะได้พบประสบการณ์ซึ่งต่างกันไป เราอาจแบ่งได้เป็น ๒ แบบใหญ่ ๆ คือ ๒

- ประสบการณ์ทั่วไป เป็นประสบการณ์ที่ทุกคนในสังคมต้องประสบเหมือนกัน คนที่เติบโตขึ้นมาในระบบวัฒนธรรมเดียวกันจะได้เรียนรู้ที่จะประพฤติตนตามแบบฉบับของ สังคมนั้น เช่น คนไทยทำความเคารพด้วยการไหว้ ไม่นิยมทำงานร่วมกับผู้อื่น ชากระเบียบ วินัยโดยตั้งใจ^๓ เป็นต้น

- ประสบการณ์เฉพาะ เป็นประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมาไม่เหมือนกัน แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันก็ตาม บุคคลแต่ละคนย่อมมีประสบการณ์เฉพาะของตนที่ไม่เหมือนกับใคร ชนชั้นสูงก็คบหาสมาคมกับชนชั้นสูงด้วยกัน บางคนกำพร้าพ่อ บางคนกำพร้าแม่ พี่คนโตอาจจะต้องออกจากโรงเรียนเมื่อจบประถมศึกษาปีที่ ๔ เพื่อช่วยพ่อแม่ทำงาน ในขณะที่น้องมีโอกาสเรียนต่อ เป็นต้น ทุกคนในสังคมไม่มีโอกาสมีประสบการณ์ทุกอย่าง เหมือนกันทั้งหมด

^๑ Hurlock, Personality Development, pp.19, 77-78.

^๒ ประนอม สิริธมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๕๐-๑๐๐.

^๓ Hans-Dieter Evers, Loosely Structured Social System : Thailand in Comparative Perspective (Michigan : Yale University, 1969).

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อบุคลิกภาพที่เห็นได้ชัด เจนมักจะเป็นระบบจิตใจ (psychological system) เช่น ทัศนคติ อุดมการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น

แอล. คี. คราว และ เอ. คราว อธิบายถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ โดยใช้แผนภูมิให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้

ภาพที่ ๕ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ต่อบุคลิกภาพ

ที่มา Elizabeth B. Hurlock, Personality Development (New York : McGraw-Hill, 1974), p.20.

แต่อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพนี้ยังมีปัญหาอยู่ว่า แต่ละปัจจัยนั้นมีอิทธิพลมากน้อยต่างกันอย่างไรหรือไม่ ซึ่งนักจิตวิทยาให้คำตอบได้เพียงว่าบุคลิกภาพมีสาเหตุผลของพันธุกรรม หรือสิ่งแวดล้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ แต่มุคลิกภาพเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของทั้ง ๒ ปัจจัย^๑ กระนั้นก็ตาม นักจิตวิทยาส่วนใหญ่มักจะศึกษาโดยเน้นที่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมากกว่าอิทธิพลของกรรมพันธุ์ เพราะอิทธิพลของกรรมพันธุ์นั้นยากที่จะพิสูจน์ให้เห็นจริงได้

ทฤษฎีของนักจิตวิทยาที่อธิบายถึงพัฒนาการของบุคลิกภาพด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมีมากมาย เช่น

พรอยด์ อธิบายว่าการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นผลของประสบการณ์ในวัยเด็ก โดยเฉพาะตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ ๕ ปี การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อบุคลิกภาพของเด็ก เพราะบุคลิกภาพของบุคคลจะถูกวางรากฐานขึ้นมาจากประสบการณ์ในช่วงแรกเกิดจนอายุประมาณ ๕ ปี ประสบการณ์ระยะหลังจาก ๕ ปีไปแล้วแทบจะไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคลิกภาพเลย เป็นเพียงการเสริมแต่งลักษณะพื้นฐานในวัยเด็กเท่านั้น^๒

ชัลลิแวน เชื่อว่าการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นผลของประสบการณ์ที่ต่อเนื่องจากเด็กจนถึงผู้ใหญ่ แต่ระยะที่สำคัญที่สุดที่เป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคลิกภาพ คือ ช่วงอายุประมาณ ๘-๑๑ ปี^๓

^๑ Hurlock, Personality Development, p.19.

^๒ Calvin S. Hall and Gardner Lindzey, Theory of Personality (New York : John Wiley & Sons, 1970), p.45.

^๓ Ibid., pp. 146-150 และ เอนก กรีนแสง, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๔๙).

อีริคสัน เชื่อว่าประสบการณ์ที่จะเป็นตัวกำหนดพัฒนาการของบุคลิกภาพ คือ ประสบการณ์หลังจากอายุ ๕ ปีขึ้นไป ซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีของ فروยด์^๒

ฟรอมม์ เชื่อว่าสภาพแวดล้อมและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพ เพราะมนุษย์หนีจากสภาวะธรรมชาติและเกิดความว่าเหว่ ด้ียวกาย จึงต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมด้วยความจำใจ ความผูกพันกับสังคม การเรียนรู้จากสังคม และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น^๓

สำหรับนักจิตวิทยาสังคม และนักจิตวิทยาการ เมืองนั้นได้ใช้ความรู้จากทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐานในการอธิบายพัฒนาการของบุคลิกภาพ อาจแยกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มแรก เชื่อในพัฒนาการช่วงอายุก่อน ๕ ปี ตามทฤษฎีของ فروยด์ เช่น รูธ เบเนดิก^๓ และ คอรา ดู บัวส์^๔ เป็นต้น กลุ่มที่ ๒ เชื่อในพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ประสบการณ์และการเรียนรู้ทุกขณะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ นักจิตวิทยาสังคม และนักจิตวิทยาการ เมืองส่วนใหญ่เชื่อในแนวทฤษฎีนี้^๕ และกลุ่มที่ ๒ นี้ ยังได้เสนอทฤษฎี

นิภา นิธิยานน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ : จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒปทุมวัน, ๒๕๒๐). หน้า ๙๘.

^๒ Hall and Lindzey, Theory of Personality, pp.130-134. and Erich Fromm, Escape From Freedom (New York : Holt, Rhinehart of Winston, 1941).

^๓ Ruth Benediet, Petterns of Culture (Boston : Houghton Mifflin, 1934), Quoted in สนิท สัมครการ, "บทบาทของครอบครัวที่มีต่อบุคลิกภาพของคนไทย," หน้า ๙.

^๔ Cora Du Bois, The People of Alor (New York : Harper Torchbooks, 1944), Quoted in สนิท สัมครการ, "บทบาทของครอบครัวที่มีต่อบุคลิกภาพของคนไทย," หน้า ๙, ๑๗-๑๘.

^๕ สนิท สัมครการ, "บทบาทของครอบครัวที่มีต่อบุคลิกภาพของคนไทย," หน้า ๘.

การอบรมกล่อมเกลาทางสังคม (socialization) และการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการหล่อหลอมบุคลิกภาพของคนในสังคมต่าง ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อในอิทธิพลของประสบการณ์ตลอดชีวิตต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพทางการเมือง เพราะฉะนั้นจึงขอขยายความเกี่ยวกับกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization process) ไว้โดยสังเขป ดังนี้

การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการและแบบแผนในการสร้างและคอย ๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงแนวโน้ม ทักษะคติ ค่านิยม และความเชื่อของบุคคลตั้งแต่วัยเด็กเมื่อเริ่มก้าวเข้ามามีบทบาทในสังคม จนกระทั่งเจริญวัย การเรียนรู้ทางการเมืองประกอบด้วยกระบวนการของการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลได้รับทัศนภาพทางการเมือง (political orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของตน ๒ กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองนี้อาจจะเป็นไปอย่างเป็นการหรือไม่เป็นทางการโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ กระบวนการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของชีวิต ๓

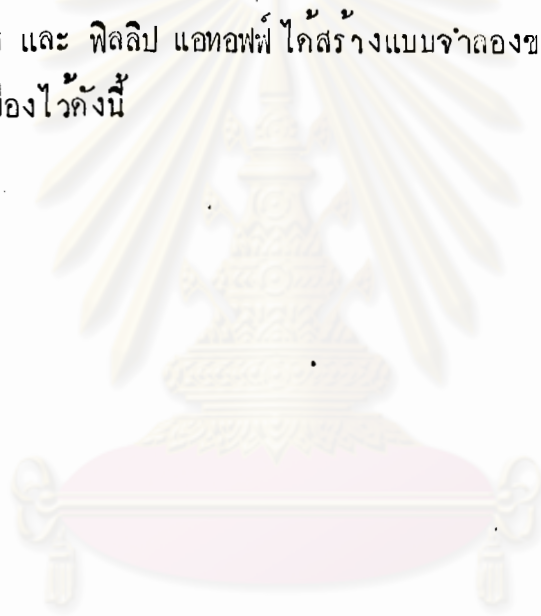
๑ อุษณี ฉัตรานนท์, "แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ Political Socialization," รัฐศาสตร์นิเทศ ๘ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๑๓) : ๘.

๒ David Easton and Jack Dennis, Children in the Political System : Origins of Political Legitimacy (New York : McGraw-Hill, 1969), p.7.

๓ Fred I. Greenstein, "Political Socialization," International Encyclopedia of Social Science 14 (1968) : 551.

ในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง มีตัวกลางหรือหน่วยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพแบบต่าง ๆ อยู่มากมาย แต่ที่เห็นได้ชัดและสำคัญได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มทางศาสนา กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน สมาคมหรือองค์การทางการเมืองอื่น ๆ ฯลฯ ในบรรดาตัวกลางเหล่านี้ก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักจิตวิทยาและอ้างอิงกันบ่อยครั้งโดยนักรัฐศาสตร์ว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อรากฐานของบุคลิกภาพทางการเมืองมากที่สุด แต่ก็มีบางคนพบว่าสถาบันการศึกษา มีความสำคัญอย่างมากในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของประชาชนในสังคมที่กำลังพัฒนา เพื่อเปิดช่องว่างระหว่างความเป็นสมัยเก่ากับการเปลี่ยนแปลง ^๒

ไมเคิล รัช และ ฟิลลิป แอททอर्फ ได้สร้างแบบจำลองของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองไว้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

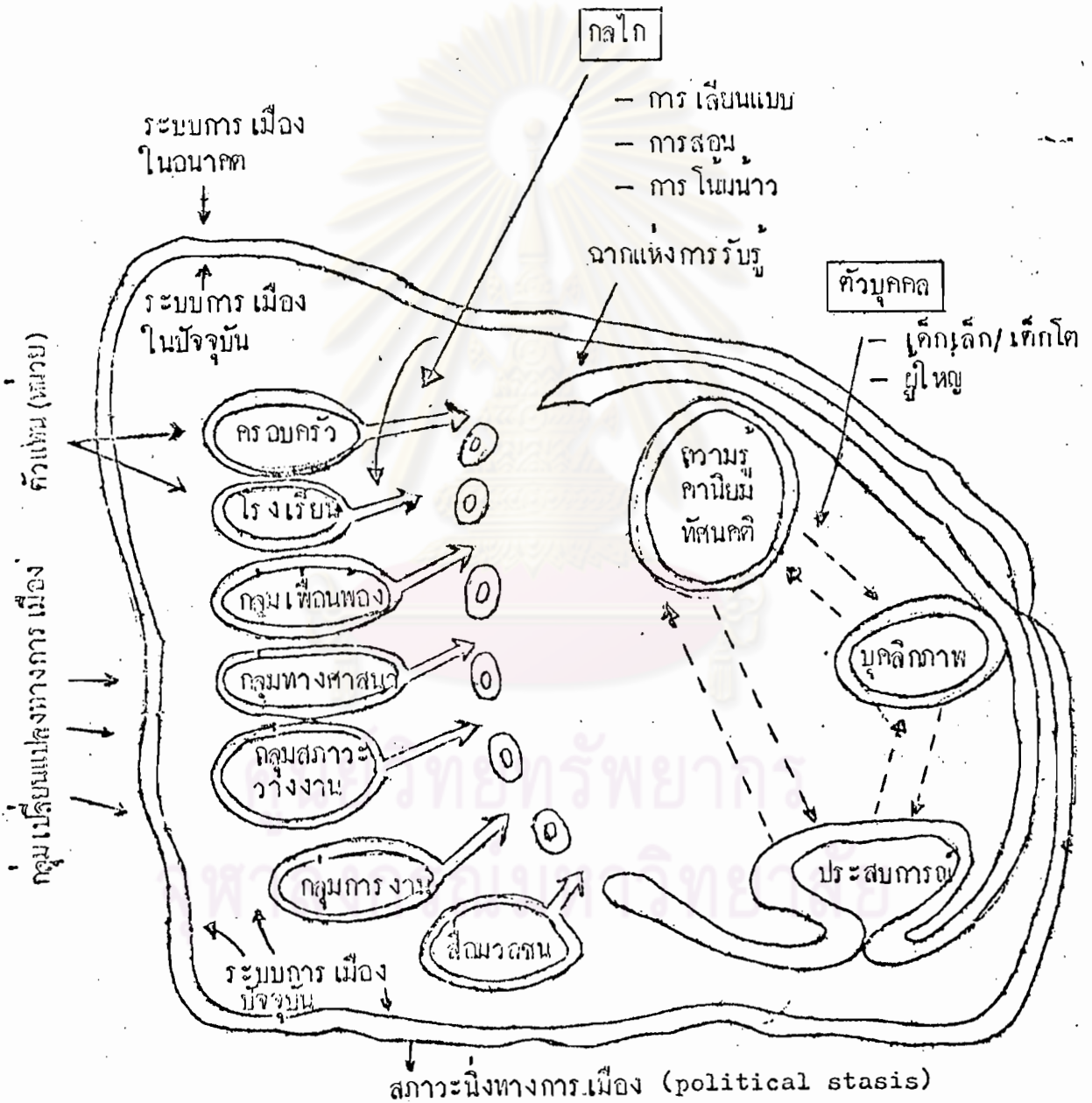
อุษณี ฉัตรานนท์, "แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ

Political Socialization," หน้า ๑๒.

^๒

Richard L. Warren, "Education in Rebhausen : A German Village," in Studies in Education and Culture Series (New York : Holt, Rinehart of Winston, 1967).

ภาพที่ ๖ แบบจำลองกระบวนการรอบรณกล่อมเกลารวมการเมือง

ที่มา : Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology, p. 22.

จากแบบจำลองนี้ จะเห็นว่าบุคคลในสังคมอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพทางการเมืองของแต่ละคน โดยผ่านเข้ามาทางจากแห่งการรับรู้โดยตรงหรือผ่านตัวกลางต่าง ๆ ด้วยกลไกของการเลียนแบบ การสอนและการโน้มน้าวใจ นอกจากนี้ในตัวบุคคลยังมีตัวประกอบที่สำคัญ คือ ความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ และประสบการณ์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุคลิกภาพ

กล่าวโดยสรุปแล้ว พัฒนาการของบุคลิกภาพมีกรรมพันธุ์เป็นตัวกำหนดเบื้องต้น และได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม อิทธิพลของตัวกำหนดทั้ง ๒ เป็นอิทธิพลรวมไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าบุคลิกภาพส่วนใดเป็นอิทธิพลของตัวกำหนดตัวใดตัวหนึ่ง โดยเฉพาะ แต่ในการศึกษาวิจัยนั้น มักจะเน้นที่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมากกว่า เพราะอิทธิพลของพันธุกรรมนั้นยากแก่การพิสูจน์ โดยเฉพาะในการศึกษาของนักจิตวิทยาการเมือง ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่ออิทธิพลของสิ่งแวดล้อมในระบบการเมือง ในการหล่อหลอมบุคลิกภาพทางการเมืองโดยผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง

ง. บุคลิกภาพทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมือง

นักจิตวิทยาบางท่านกล่าวว่า "การศึกษาเรื่องบุคลิกภาพเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการอันคงที่ถาวรที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมเพื่อพยายามอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์^๒ และก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าบุคลิกภาพมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม^๓ สำหรับนักรัฐศาสตร์ก็ศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองเพื่ออธิบาย

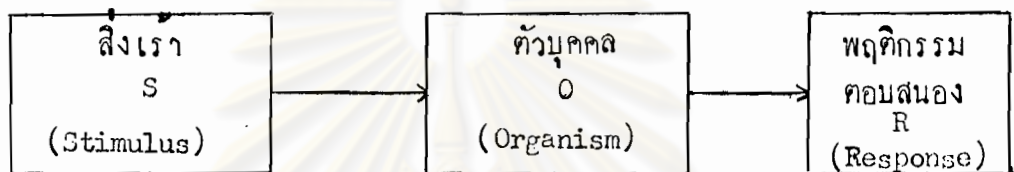
^๑ สมบัติ วงศ์ศรีรัตน์, "การศึกษาวัฒนธรรมการเมืองและพื้นฐานบางแง่ของวัฒนธรรมการเมืองไทย," ใน การพัฒนาการเมืองไทย, ดิшит ซีร์เวคิน, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕๑.

^๒ นิภา นิษายน, การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต, หน้า ๔๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

พฤติกรรมทางการเมือง เช่นกัน แต่บุคคลิกภาพหรือบุคลิกภาพทางการเมืองนี้มีใช้
ปัจจัยเดียว ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ดังนั้น จึงน่าจะพิจารณากันว่า
มีปัจจัยอะไรบางอย่างที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมือง

① สกินเนอร์ นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงได้อธิบายกระบวนการที่ก่อให้เกิด
พฤติกรรมของมนุษย์ ว่าเกิดจาก สิ่งเร้ารอบ ๆ ตัวบุคคลมากระทบตัวบุคคลทำให้
บุคคลนั้นต้องแสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมา ๒

เคอร์ท เลวิน นักจิตวิทยาอีกคนหนึ่งได้อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้น
จากสภาวะทางตัวบุคคลกระทบกับสภาวะแวดล้อมในเวลานั้น ตัวบุคคลและสภาวะ
แวดล้อมจึงมีส่วนร่วมกันกำหนดพฤติกรรม ๓

B = พฤติกรรม (Behavior)

$B = f(PE)$

P = ตัวบุคคล (Person)

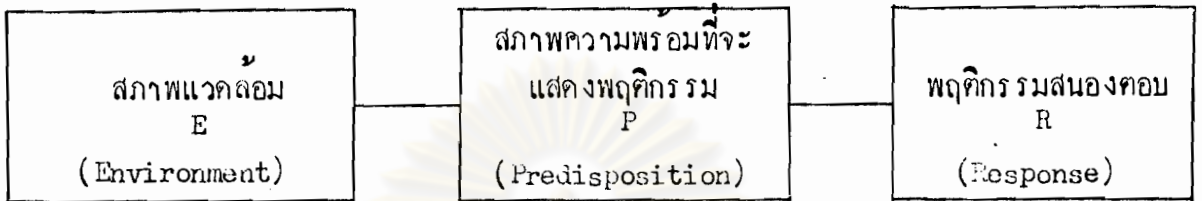
E = สิ่งแวดล้อม (Environment)

Alan C. Elms, Personality in Politics (New York : Harcourt
Brace Jovanovich, 1976), p.V

๒ B.F. Skinner, Science and Human Behaviour (New York :
Macmillan, 1953).

๓ Lewin, Principle of Topological Psychology, pp.11-12.

ส่วนนักรัฐศาสตร์นั้น ฮาโรลด์ ^๑ กรีนสไตน์ ผู้ริเริ่มศึกษาความสัมพันธ์ของ
 บุคลิกภาพกับการเมือง * ใ้ข้ออธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากสิ่งแวดล้อมมากระทบ
 ตัวบุคคลซึ่งอยู่ในสภาพความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม (predisposition) ^๒

จากความเข้าใจเบื้องต้นเหล่านี้ นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้พยายามศึกษาและ
 อธิบายกระบวนการกำหนดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น กรีนสไตน์ ในหนังสือ
 Handbook of Political Science, Vol. 2 ^๓ และ จินนี่ นัสสัน ใน
 หนังสือ Handbook of Political Psychology ^๔ แต่ที่อธิบายได้ชัดเจน
 เข้าใจง่ายจนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง คือ การอธิบายของ เบราวส์เชอร์ สมิท
 ในบทความชื่อ " A Map for the Analysis of Personality "
 ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน Journal of Social Issues, Vol.24, No.3. (1968)
 สมิท แสดงออกมาเป็นแผนภูมิ ดังนี้

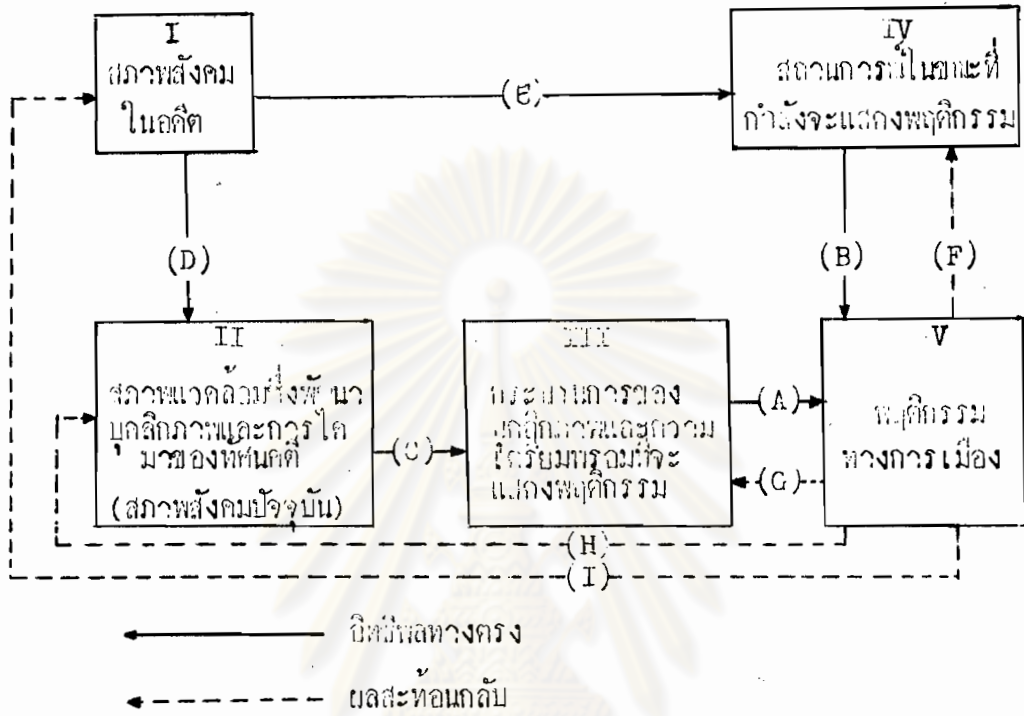
^๑ Greenstein, Personality and Politics, p.4.

^๒ Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society
 A Framework for Political Inquiry (New Haven : Yale University Press,
 1950), pp.4-6.

^๓ Greenstein, Handbook of Political Science, pp.5-16.

^๔ Knutson, Handbook of Political Psychology, p.40.

ภาพที่ ๗ แผนที่สำหรับวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพกับการเมือง

ที่มา M. Brewster Smith, "A Map for the Analysis of Personality and Politics," Journal of Social Issues, Vol. 24., No.3 (1968) : 17.

ส่วนที่ ๑ คือสภาพสังคมในอดีตซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน (D) และสถานการณ์ในขณะนี้กำลังจะแสดงพฤติกรรม (E) แต่ได้รับผลสะท้อนกลับจากพฤติกรรมทางการเมือง (I)

ส่วนที่ ๒ คือ สภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อบุคลิกภาพ (C) หลอหล่อมบุคลิกภาพด้วยกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางสังคม แต่ได้รับผลสะท้อนกลับจากพฤติกรรมทางการเมือง (H)

ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน M. Brewster Smith, "A Map for the Analysis of Personality and Politics," Journal of Social Issues, Vol. 24., No. 3 (1968) : 15-27.

ส่วนที่ ๓ คือ กระบวนการของบุคคลิกภาพและความเตรียมพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วยกลไกของระบบกายใจ (psychophysical system) ส่วนที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมทางการเมือง (A) เป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายที่ทำให้เกิดพฤติกรรมทางการเมือง แต่ก็ได้รับผลสะท้อนกลับจากพฤติกรรมทางการเมืองที่ตนเองได้แสดงออกไป (G)

ส่วนที่ ๔ คือ สถานการณ์ในขณะที่กำลังจะแสดงพฤติกรรม หรือหมายถึงสิ่งเร้า (stimulus) ที่มากระทบตัวบุคคลทำให้กระบวนการของบุคคลิกภาพกำหนดพฤติกรรมให้แสดงออกไป จึงถือได้ว่าส่วนที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมทางการเมือง (B) แต่ก็ได้รับผลสะท้อนกลับจากพฤติกรรมทางการเมืองนั้นด้วย (F)

ส่วนที่ ๕ คือ พฤติกรรมทางการเมืองที่บุคคลแสดงออกมา โดยได้รับอิทธิพลทางตรงจากกระบวนการของบุคคลิกภาพ (A) และสถานการณ์ในขณะที่กำลังจะแสดงพฤติกรรม (B) รวมทั้งได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากสภาพสังคมในอดีตรวมถึงปัจจุบัน ซึ่งให้การอบรมกล่อมเกลายบุคคลิกภาพจนอยู่ในสภาพความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม แต่ก็ส่งผลสะท้อนกลับไปยังส่วนที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ ด้วย (I) (H) (G) (F)

โดยสรุปแล้ว พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลจึงถูกกำหนดโดยตรงและโดยอ้อมจากการกระทำระหว่างกัน (interaction) ของบุคคลิกภาพ (ส่วนที่ ๓) กับสภาพแวดล้อม (ส่วนที่ ๑, ๒ และ ๔)

$$(๑ + ๒ + ๔) + ๓ = ๕$$

$$\text{สภาพแวดล้อม} + \text{บุคคลิกภาพ} = \text{พฤติกรรมทางการเมือง}$$

จ. การวัดบุคลิกภาพทางการ เมือง

การวัดบุคลิกภาพนั้นเป็นความพยายามของนักจิตวิทยาที่จะเข้าใจบุคลิกภาพของบุคคลให้ชัดเจนขึ้น มีค่าแห่งความเชื่อมั่นมากขึ้น และเที่ยงตรงมากขึ้น แต่ในการวัดบุคลิกภาพนี้มีข้อสังเกตที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ

— บุคลิกภาพของบุคคลนั้นวัดได้หรือไม่ มีข้อโต้แย้งกันในหมู่นักจิตวิทยาว่าบุคลิกภาพจะวัดได้หรือไม่ได้ กลุ่มที่เห็นว่าวัดไม่ได้มีเหตุผลว่า บุคลิกภาพนั้นนอกจากจะเป็นนามธรรมแล้วยังมีลักษณะที่กว้างขวางมาก บุคลิกภาพรวมเอาลักษณะนิสัยภายในอันเป็นระบบของบุคคลไว้มากมายจนไม่สามารถสังเกตได้ แต่กลุ่มที่เห็นว่าวัดได้ให้เหตุผลว่าบุคลิกภาพเป็นเพียงค่าที่มีความหมายสัมพันธ์เท่านั้น กลุ่มนี้ยอมรับว่าบุคลิกภาพไม่สามารถวัดได้โดยตรงและจะแสดงออกได้ทางพฤติกรรม^๒ พฤติกรรมจึงเป็นภาพฉายบุคลิกภาพของบุคคล^๓

นักจิตวิทยาการเมืองที่พยายามวัดบุคลิกภาพทางการเมืองก็สังเกตเอาจากพฤติกรรมทางการเมืองที่สะท้อนลักษณะนิสัย

— บุคลิกภาพคือส่วนทั้งหมดอันประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคล บุคลิกภาพจึงมีมีมามากมายและซับซ้อน^๔ ดังนั้น การวัดบุคลิกภาพเราจึงวัดได้เพียงมิติใดมิติหนึ่ง ซึ่งเราแยกออกมา

^๑ Knutson, Handbook of Political Psychology, p.30.

^๒ Wall, Introduction to Education Measurement, p.277.,

Gilmer, Psychology, p.72 และ นิภา นิชยานน, การปรับตัวและบุคลิกภาพจิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต, หน้า ๔๑.

^๓ Sniderman, Personality and Democratic Politics, pp.171-179.

^๔ Guilford, Personality, pp.81-82.

เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเฉพาะเท่านั้น มิใช่เป็นการวัดบุคลิกภาพโดยรวม
ของผู้ถูกวัด

บุคลิกภาพทางการเมืองก็เป็นเพียงมิติหนึ่งของบุคลิกภาพโดยรวม
และในบุคลิกภาพทางการเมืองนี้ก็ยังมีมิติอีกมากมาย เช่น มิติของทัศนคติทางการเมือง
มิติของค่านิยมทางการเมือง มิติของอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

— การวัดบุคลิกภาพนั้นมักมีการแบ่งประเภทและบุคลิกภาพโดยเฉพาะ
บุคลิกภาพทางการเมืองมีการแบ่งออกได้หลายประเภท เช่น บุคลิกภาพประชาธิปไตย
บุคลิกภาพอำนาจนิยม บุคลิกภาพเสรีนิยม บุคลิกภาพอนุรักษนิยม เป็นต้น การแบ่ง
อย่างนี้เมื่อจะนำมาวัดกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการ ต้องเข้าใจว่าในทุก ๆ คน
มีบุคลิกภาพที่ประกอบด้วยลักษณะนิสัยเหมือน ๆ กัน แต่ต่างกันที่ปริมาณและคุณภาพของ
ลักษณะนิสัยต่าง ๆ นั้น * อย่าเข้าใจผิดว่ามีคนที่มีบุคลิกภาพแบบหนึ่งแบบใดโดยสมบูรณ์ ๒

วิธีการและเครื่องมือในการวัดบุคลิกภาพ

วิธีการวัดบุคลิกภาพสามารถทำได้ ๒ ด้าน คือ การประเมินผู้อื่น และ
การให้ผู้อื่นวัดประเมินตนเอง (self rating)

๑. การประเมินผู้อื่น นักจิตวิทยาจะสังเกตพฤติกรรมของผู้ที่เขาต้องการ
วัดแล้วประเมินค่าว่าผู้ถูกวัดนั้นมีบุคลิกภาพอย่างไร การประเมินแบบนี้อาจสร้างมาตราวัด
เพื่อให้สอดคล้องเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ต้องการจะประเมิน (rating scales)^๓ เช่น

R.B. Cattell, The Scientific Analysis of Personality
(Harmonsworth : Penguin, 1965), p.27.

๒ ประพนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๘๗. และ กาญจนา คำสุวรรณ,
จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๘.

๓ กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๘-๒๑๖. ประพนอม
สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๒๐-๑๒๑. และ Moskowitz, General
Psychology, pp.365-366.

ในค่านการทำงานกับผู้อื่นเขา

ไม่สามารถ นำผู้อื่น	ปล่อยให้ ผู้อื่นนำ	นำบ้างครั้ง ในเรื่อง ย่อย ๆ	นำบ้างครั้ง ในเรื่อง ใหญ่ ๆ	สามารถ อย่างยิ่ง ที่จะนำ
------------------------	-----------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------

ไม่มีโอกาสสังเกต _____

ในการสังเกตพฤติกรรมเพื่อประเมินบุคลิกภาพของผู้ที่มีวิธีการและเครื่องมือ
ในการสังเกตหลายวิธี คือ

ก) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนาระหว่าง
ผู้ประเมินกับผู้ถูกประเมิน โดยผู้ประเมินมีจุดประสงค์ที่จะดึงเอาความจริงบางอย่าง
เกี่ยวกับตัวผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อจะตัดสินได้ว่าเขามีบุคลิกภาพอย่างไร ผู้สัมภาษณ์จะต้อง
สังเกตรายละเอียดทุก ๆ อย่างนับตั้งแต่ลักษณะท่าทาง การแต่งกาย ปฏิกริยาทางอารมณ์
การพูดจา ข้อมูลที่ให้ ฯลฯ วิธีนี้เปิดโอกาสให้ผู้ประเมินตีความหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ
ได้เต็มที่ (subjective) จึงอาจเกิดความลำเอียงได้ง่าย ความถูกต้องในการประเมิน
จึงขึ้นอยู่กับผู้ประเมินเกือบทั้งหมด

ข) เทคนิคการฉายภาพตนเอง (Projective Techniques)
เป็นวิธีการที่ให้ผู้ถูกประเมินฉายความรู้สึกหรือลักษณะของตนเองไปยังผู้อื่นหรือแม้แต่สิ่ง
ไม่มีชีวิตตามหลักกลไกป้องกันตนเอง (defense mechanism) ของฟรอยด์^๓
เช่น คนเห็นแก่ตัวมักจะเห็นแก่คนอื่นเห็นแก่ตัว เป็นต้น

กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๑๘-๒๑๘. ประพนม
สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๑๘-๑๒๐. และ Moskowitz, General
Psychology, pp.362-365.

กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๑๖-๒๑๗. ประพนม
สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๒๑-๑๒๓. Moskowitz, General Psychology,
pp.371-376 and Munn, Introduction to Psychology, pp.491-495.

^๓ เป็นกลไกทางจิตที่บุคคลใช้เพื่อปกป้องตัวเองให้พ้นจากความวิตกกังวลโดย
ไม่รู้ตัว รายละเอียดใน ประพนม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๒๓-๑๒๖.

โปรเจกทีฟเทคนิคมีเครื่องมือหลายชนิด เช่น การให้เติมประโยคให้สมบูรณ์ การเล่นตุ๊กตา (สำหรับเด็ก) การต่อเรื่องที่เล่าให้ฟังให้จบ การเล่าเรื่องจากภาพ (Tesmetic Apperception Test or TAT) การอธิบายภาพที่เกิดจากหยดหมึก (Rorschach Inkblot Test) ซึ่งผู้ประเมินจะนำเรื่องราวที่ผู้ถูกประเมินฉายออกมาพิจารณาตัดสินว่าผู้ถูกประเมินนั้นมีบุคลิกภาพอย่างไร

ค) การสร้างสถานการณ์ทดสอบ (Situational Tests)

วิธีนี้เป็นวิธีที่สร้างขึ้นเพื่อลดความลำเอียงจากผู้ประเมิน (subjective) และเพื่อต้องการทราบบุคลิกภาพที่แท้จริงในชีวิตประจำวันของผู้ถูกประเมิน จากสถานการณ์ในชีวิตจริงหรือที่ใกล้เคียงที่สุด ผู้ประเมินจะต้องสังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกประเมินในค่านที่จะสะท้อนบุคลิกภาพที่ต้องการจะวัด เช่น การศึกษาของฮาร์ทซอร์ และ เมย์ในเรื่องความซื่อสัตย์ของเด็ก เขาให้เศษส탕ค์กับเด็กเป็นจำนวนมากเพื่อให้เด็กเรียงเป็นรูปต่าง ๆ เมื่อเรียงเสร็จแล้วก็ให้เด็กเก็บไว้เอง โดยที่ท่าเครื่องหมายรหัสไว้บนเหรียญเพื่อทราบถึงเหรียญที่ถูกลืมไป และไม่ให้เด็กทราบถึงการทดสอบนี้ด้วย

ง) การทดลองในห้องปฏิบัติการ (Experimental Measurements)

เป็นการวัดบุคลิกภาพในห้องปฏิบัติการ เช่น การทดลองของ อัลดฟอร์ด เวอร์นอน และ ลินด์เซย์ เกี่ยวกับค่านิยม เขาได้เลือกเอาค่าจำนวนหนึ่งซึ่งนับได้ว่าเป็นตัวแทนความสนใจแต่ละจำพวก เช่น "คอลดาร์" หรือ "ราคา" แทนความสนใจด้านเศรษฐกิจ "สวคมนต์" หรือ "พระผู้เป็นเจ้า" แทนความสนใจทางศาสนา แล้วเขาก็ฉายค่าเหล่านี้ให้เห็นต่าง ๆ บนจอภาพ แล้ววักระยะที่ผู้ถูกทดลองแต่ละคนใช้ในการบอกค่าเหล่านั้นได้ถูกต้อง การทดลองครั้งนี้เขาพบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างเวลาที่ใช้กับความสนใจในแต่ละค่าน ผู้ที่ถูกทดลองที่สนใจทางค่านใดจะบอกค่าในค่านนั้นได้เร็วกว่าค่าในค่านอื่น ๆ ที่ตนสนใจน้อยกว่า

ประนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๑๗. และ Gunn, Introduction to Psychology, pp.488-489.

๒ ประนอม สโรชมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

วิธีการประเมินผู้อื่นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังมีข้อโต้แย้งอยู่หลายด้าน เช่น เรื่องของอัตวิสัยของผู้ประเมิน (subjective) สถานการณ์ในขณะประเมินนั้นคงที่แค่สถานการณ์ในชีวิตจริงนั้นแปรผันไปได้มากมาย และการประเมินผู้อื่นนี้ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายสูง ใ้กับคนกลุ่มใหญ่ ๆ ไม่ได้

๒. การประเมินตนเอง วิธีนี้เหมาะที่จะใช้วัดบุคลิกภาพของคนจำนวนมาก ๆ ในเวลาอันรวดเร็วและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด วิธีนี้นิยมทำขึ้นเป็นแบบสอบถามที่ต้องการให้ผู้ถูกประเมินประเมินตนเองว่ามีบุคลิกภาพแบบใด แบบสอบถามจะบรรจุข้อความคำถามที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้ถูกประเมินจะเป็นผู้ระบุปฏิกิริยาที่เขา มักแสดงออก เป็นคำตอบ เช่น

คุณสร้าง ความสนิทสนมกับผู้อื่นง่ายไหม

ก. ใช่

ข. ไม่ใช่

ค. ไม่แน่ใจ

ซึ่งคำตอบเหล่านี้จะถูกนำมา รวมคะแนนและประเมินออกมาเป็นบุคลิกภาพของผู้ถูกทดสอบ แบบทดสอบที่มีชื่อเสียงได้แก่ MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) และ California Psychological Inventory.

อย่างไรก็ตาม วิธีการประเมินตนเองนี้ มีจุดอ่อนสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก ความเที่ยงตรง (validity) ของแบบสอบถาม หมายถึง คำถามที่จะใช้วัดลักษณะนิสัยที่ต้องการมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ คำตอบที่ได้มาตรงกับลักษณะนิสัยที่ต้องการวัดหรือไม่ ประการที่สอง แบบทดสอบบุคลิกภาพนั้น ผู้ตอบมักจะมองว่า เหมือนกับแบบทดสอบเขาว่าปัญญา คือ มีข้อที่ถูกและข้อที่ผิด ทำให้เขาพยายามเลือกข้อที่ดีกว่าที่สุด ถูกที่สุด ไม่ใช่ตอบตามข้อเท็จจริงที่เขาเป็นอยู่

รายละเอียดใน กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๑๖.
 ประนอม สิริขมาน, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๑๑๓-๑๑๔. สุกขา จันทน์เอม,
จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๔๓-๔๖. Moskowitz, General Psychology, pp.367-370.
 Munn, Introduction to Psychology, pp.489-491.

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการประเมินตนเองในการวัดบุคลิกภาพทางการเมือง เนื่องจากความเหมาะสมดังนี้คือ จำนวนของนักศึกษาครูที่จะวัดมีมาก เวลาและค่าใช้จ่ายในการวิจัยมีอยู่จำกัด อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะพยายามแก้ไขจุดบกพร่องในเรื่องความตรงของแบบสอบถาม ด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้ตอบ ด้วยการชี้แจงให้กระจ่างก่อนที่จะให้นักศึกษาครูทำแบบสอบถามดังกล่าว

บุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นิยามความหมายของบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้หมายถึง "กลุ่มของลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย" ดังนั้น ก่อนที่จะอธิบายถึงบุคลิกภาพประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจอุดมการณ์และการปกครองแบบประชาธิปไตยเสียก่อน

ก. อุดมการณ์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย

อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิดทางการเมืองที่พัฒนาต่อเนื่องกันมาในประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับตั้งแต่กรีกโบราณและนักปราชญ์กรีกโบราณอื่น ๆ จนมาถึง ล็อก รูสโซ เบนแธม และมิลล์ ท่านเหล่านี้ได้วางหลักการใหญ่ ๆ ของประชาธิปไตยไว้ และหลักการเหล่านี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติจนกลายเป็นระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน^๒ จึงอาจกล่าวได้ว่า อุดมการณ์หรือความคิดประชาธิปไตยเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยดังนี้^๓

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๕), หน้า ๒-๑๕ และ วรภาส รุจิโกชน์, "ทัศนคติทางการเมืองของกรรมกร : ศึกษาเฉพาะกรณีสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทยในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๓๐-๓๓.

^๒ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า ก.

^๓ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า ๑๕-๒๐.

๑. แนวความคิดที่ว่ามนุษย์มีความสามารถ มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุผล ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่ใช้หลักการประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ให้ความสำคัญแก่ความคิดที่แตกต่างกัน มีการแก้ไขปัญหาค้นหาความร่วมมือกัน คิดร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่เสียก่อนแล้วจึงหาข้อยุติ

๒. แนวความคิดที่เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่มีการวางขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาลเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน เช่น เสรีภาพในทางความคิดความเชื่อ การนับถือศาสนา การพูด การพิมพ์ การโฆษณา เป็นต้น

๓. แนวความคิดที่เน้นความเท่าเทียมกันของคน ก่อให้เกิดการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่บุคคลอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ การให้สิทธิทางการเมืองโดยไม่จำกัดฐานะ เพศ และพยายามขยายสิทธิทางการเมืองให้กว้างขวางที่สุด มีข้อจำกัดทางคุณสมบัติบางประการที่น้อยที่สุด นอกจากนี้รัฐยังต้องให้ความเสมอภาคในโอกาสต่าง ๆ เช่น การศึกษาการทำงานอีกด้วย

๔. แนวความคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน อำนาจอันชอบธรรมในการปกครองจึงต้องเกิดจากการให้ความยินยอมของประชาชน ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด ซึ่งอาจแสดงความยินยอม (consent) ให้ผู้แทนราษฎรและรัฐบาลใช้อำนาจแทนได้โดยการเลือกตั้ง แต่มิใช่ยินยอมให้ใช้อำนาจแทนตลอดไป ต้องมีระยะเวลาจำกัดตามที่ประชาชนร่วมกันกำหนดไว้ เช่น ๓ ปี ๔ ปี หรือ ๖ ปี และในช่วงเวลาที่กำหนดนี้ประชาชนยังมีสิทธิแสดงประชามติ (referendum or plebisite) ^๒ เพื่อให้รัฐบาลทราบถึงความต้องการได้

^๑ จรูญ สุภาพ, ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๒), หน้า ๔๕-๔๖.

^๒ สังข์ พัทธินัย, ปทานุกรมศัพท์ทางการเมือง (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๑), หน้า ๙๔๖.

มีสิทธิรวมตัวกันเสนอร่างกฎหมายที่ต้องการได้ (initiative) มีสิทธิแสดงความคิดเห็นคัดค้านนโยบายและการปฏิบัติงานของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลต้องให้โอกาสฝ่ายค้านโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพรรคการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล การควบคุมสื่อมวลชนก็ควรถือหลักการของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามแบบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ และประชาชนก็ควรมีสิทธิแสดงความคิดเห็นโต้แย้งคัดค้านหรือแม้กระทั่งถอดถอนรัฐบาลโดยผ่านกระบวนการทางรัฐศาสตร์ได้ด้วย ^๒

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งใช้อำนาจปกครอง (separation of power) ^๓ ให้สถาบันทางการเมืองหลายสถาบันรับผิดชอบและยังมีการจัดความสัมพันธ์ในการใช้อำนาจเพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลย์ (check and balance) ^๔ ซึ่งกันและกัน เพื่อป้องกันมิให้สถาบันหนึ่งสถาบันใดมีอำนาจมากเกินไป

แต่แนวความคิดเรื่องอำนาจอภิปไตยมาจากปวงชนนี้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติคือ ข้อขัดแย้งระหว่างเสียงส่วนใหญ่กับเสียงส่วนน้อย (Majority & Minority) ^๕ เพราะปวงชนย่อมมีความคิดเห็นและความต้องการที่ไม่สอดคล้องต้องกันในทุกเรื่องจำเป็นต้องใช้เสียงส่วนน้อยคัดค้าน แต่เสียงส่วนใหญ่ก็ต้องมีขอบเขตจำกัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของเสียงส่วนน้อย ขอบเขตอำนาจของเสียงส่วนน้อยนี้จึงมีปัญหามาก

^๑ จรูญ สุภาพ, ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์, หน้า ๕๑-๕๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕-๔๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๕๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๔.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕-๖๖.

เมื่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยได้ก่อให้เกิดระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังกล่าวนั้น การที่จะนำมาใช้ในสังคมใดจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงบุคลิกภาพของประชาชนว่าสอดคล้องกับอุดมการณ์และรูปแบบการปกครองนั้นหรือไม่ นั่นก็หมายความว่าประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นในสังคมใดประชาชนจะต้องมีบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยด้วย

๖ ข. บุคลิกภาพประชาธิปไตย

มีนักวิชาการมากมายที่พยายามอธิบายถึง ลักษณะนิสัย (traits) ต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพประชาธิปไตย ได้แก่

ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้ประมวลความคิดเห็นของนักรัฐศาสตร์หลาย ๆ ท่าน^๑ ที่อธิบายถึงบุคลิกภาพประชาธิปไตยไว้ดังนี้^๒

— มีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความต้องการระบอบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอื่น

— ยึดมั่นในความสำเร็จและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อในความเสมอภาคของบุคคล รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

— เคารพในกติกาของประชาธิปไตย เช่น ยอมรับเสียงข้างมาก

— สนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

— สำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน

— มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น

— รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและทางสร้างสรรค์

— ต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

^๑ Dahl, Almond, Verba, Lasswell, McClosky ect.

^๒ ทินพันธุ์ นาคะตะ. "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ," หน้า ๑๒-๑๔.

คร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งให้เห็นว่าผู้ที่มึนบุคลิกภาพประชาธิปไตยได้แก่ บุคคลซึ่ง

- มีความคิดเห็นเป็นของตนเองไม่นิยมการยอมตามความคิดเห็นของผู้อื่น เว้นเสียแต่ว่าจะถูกชักจูงให้คล้อยตามไ้ว่าความเห็นนั้นมีเหตุผลควรที่จะเชื่อถือ
- เป็นคนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ ใ้ได้ง่าย
- มีความรับผิดชอบ ถูกพันในสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป
- ไม่มีอคติต่อผู้ที่มีความแตกต่างจากตน เช่น ศาสนาอื่น เชื่อชาติอื่น
- คิดถึงบุคคลอื่นในฐานะที่คน ๆ นั้นเป็นตัวของเขาเอง ไม่ใช่ไปจัดประเภทให้เขา เช่น ไปเรียกเขาว่า "หัวรุนแรง" หรือ "พวกฝ่ายซ้าย" โดยไม่มีเหตุผล
- มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีศรัทธาความหวังต่อชีวิต
- ไม่ยอมก้มหัวให้กับผู้ยิ่งใหญ่ง่าย ๆ แม้ว่าจะยอมรับอำนาจ แต่อำนาจนั้นต้องมีเหตุผลหรือความชอบธรรม

คร. กมล สมวิเชียร อธิบายถึงบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยไว้ว่า ^๒

- เป็นคนหนักแน่นไม่หุ้เบา ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ต้องเห็นจริงแจ้ชัดหรือมีหลักฐานที่พิจารณาด้วยเหตุผลรอบคอบแล้ว ไม่เชื่อข่าวลือ การนินทา และการโฆษณาชวนเชื่อ

- มีทัศนคติที่ค้ต่อคนอื่น ศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์มีศีลเวาปนกันไป ไม่มีใครค้ทั้งหมคหรือเลวทั้งหมค

- ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะยอมรับความคิดเห็นของส่วนใหญ่ ถ้าคิดเห็นไม่ตรงกันก็ไม่ค้ันหลังแต่ใช้เหตุผลโน้มน้าว

- ฐแพ ฐชนะ ฐอภัย ร่วมมือกันค้หลังจากที่ช้ค้แย้งกัน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า ๒๓๓.

^๒ กมล สมวิเชียร, "ประชาธิปไตยในจิตใจ" ใน พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุทองสนามหลวง ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๗ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๗).

ดร. ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ อธิบายว่า คนที่มีลักษณะประชาธิปไตยจะต้องมี^๑

- ความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์
- ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นและกล้าแสดงความคิดเห็น
- รู้จักขอบเขตของหน้าที่และสิทธิเสรีภาพ
- คิดว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy)
- ให้ความสำคัญอย่างมากแก่เสรีภาพ

สนิท สัมครการ อธิบายบุคลิกภาพของนักประชาธิปไตยไว้ดังนี้^๒

- มีความคิดอันกว้างขวาง มีจิตใจเปิดเผย (open minded) ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกับตนเองเสมอ

- มีจิตใจเป็นนักกีฬา คือ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ถอย
- ยินยอมเพื่อออกมการณประชาธิปไตย เช่น เคารพในสิทธิมนุษยชน ไม่ยอมเป็นทาสบุคคลอื่น

- สนใจติดตามข่าวสารการเมือง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

ค่าที่ลบลักษณะนิสัยของบุคลิกภาพประชาธิปไตยไว้ดังนี้^๓

- เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง
- เป็นบุคคลที่ศรัทธาในคุณค่าของผู้อื่น

^๑ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^๒สนิท สัมครการ, "บุคลิกภาพของนักประชาธิปไตย" ใน อนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ นายจิระ บุญมาก วีรชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๓๑-๓๖.

^๓Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Delhi : Prentice-Hall of India (Private) Ltd., 1963), p.91.

- เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในอิสระเสรีภาพของปัจเจกชน ไม่ไว้ใจอำนาจเด็ดขาด ไม่ต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น และไม่ยอมจำนนต่ออำนาจ
- เป็นบุคคลที่มีจิตใจกว้างพร้อมรับความแตกต่างในความคิดเห็น และเรื่องอื่น ๆ เช่น วัย เพศ เชื้อชาติ ศาสนา อุดมการณ์ เป็นต้น
- เป็นบุคคลที่พร้อมจะร่วมมือมากกว่าผูกขาด

เลน มีความเห็นว่า คุณสมบัติของมนุษย์ที่ช่วยให้ระบอบประชาธิปไตย ดำเนินไปด้วยดีนั้นมีลักษณะดังนี้ *

- เชื่อในเรื่องความร่วมมือพื่อ ๆ กับการแข่งขัน คือ เมื่อมีการแข่งขันกัน จนรู้แพ้รู้ชนะแล้ว ก็พร้อมจะร่วมมือกันได้ มิใช่แตกแยกกัน โดยเฉพาะการแข่งขันทางการเมือง

- มีจิตใจอ่อนโยน ยอมถอยปรน ไม่กร้าวร้าว
- มีจิตใจเปิดกว้างพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น
- ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองอย่างครบถ้วน
- มีความกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์กฎระเบียบของสังคม
- มีทักษะในการวิเคราะห์ปัญหา

อัลมอนต์ กับ เวอร์บา อธิบายว่าลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นประชาธิปไตยได้แก่ ^๑ ๒

- เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกว่าตนเองมีสมรรถภาพในการควบคุมรัฐบาลได้
- เป็นบุคคลที่มีนิสัยชอบสังคมไม่เก็บตัว
- เป็นบุคคลที่มีความกรุณาต่อแผ่
- เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกปลอดภัยและไว้ใจคนอื่น

^๑ Lane, Political Man, pp.57-61.

^๒ Almond and Verba, The Civic Culture , pp.261-262.

อีเบนสไตน์ บุคลิกภาพประชาธิปไตยหมายถึง ลักษณะที่บุคคลสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง มีความมั่นคงภายในตัวเอง มีความรับผิดชอบ ทัศนคติด้วยตัวเอง ไม่ตำหนิคนอื่นเมื่อเขาตัดสินใจผิดพลาด เน้นการทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าทำงานตามผู้นำคนเดียว มีทัศนคติว่าสตรีมีสถานภาพเท่าเทียมบุรุษ รักเพื่อนมนุษย์ ทรนรับสิ่งที่แตกต่างจากตนเองได้ เช่น ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ฐานะทางสังคม หรือความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ แสดงความสามารถที่จะร่วมมือ หรือแบ่งเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ กับผู้อื่น สามารถระบายความกร้าวร้าวอันเป็นผลจากความคับข้องใจไปในทางวิจารณ์ เพื่อการสร้างสรรค์ *

มาสโลว์ บุคลิกภาพประชาธิปไตยคือโครงสร้างของลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นประชาธิปไตยดังนี้ "เป็นมิตรกับคนทุกชั้น ทุกสถานะทางการศึกษา ทุกลัทธิการเมือง ทุกสีผิว และทุกเชื้อชาติ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเหล่านี้" ^๒

คาร์ลลิน อธิบายจิตใจประชาธิปไตย ๔ ประการ คือ ^๓

- ความรู้สึกว่าสิ่งต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง
- ความเชื่อว่าปัจเจกชนเป็นหน่วยหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสนใจเข้ามีส่วนร่วม

ในกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ

- ความเชื่อว่าอำนาจของผู้ปกครองไม่มีเสถียรภาพตลอดกาล
- ความเชื่อมั่นในเหตุผล

คำอธิบายของนักวิชาการดังกล่าวนี้ พอจะสรุปลักษณะนิสัย (traits) ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ ดังนี้

* Ebenstien, Today's ISMS, pp.179-187.

^๒ A.H. Maslow, Motivation and Personality (New York : Harper & Brothers, Publishers, 1954), pp.219-220.

^๓ Karlin, Man's Behaviour....., pp.464-473. .

๑. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับหลักความเคารพในความสามารถของมนุษย์
ที่จะใช้สติปัญญาและเหตุผลร่วมกันได้

- ความเชื่อมั่นในตนเองและภาคเคารพตนเอง
- ความใจกว้าง ภูมิแพ ภูษนะ ภูอภัย
- ความเคารพในเหตุผลและความจริงที่ประจักษ์
- การมองโลกในแง่ดี และมีศรัทธาคือชีวิต

๒. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับหลักความรักอิสรภาพและเสรีภาพ

- ความเคารพในเสรีภาพของผู้อื่น
- ความห่วงแหนในอิสระเสรีของตน

๓. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับหลักเสมอภาคและภราดรภาพ

- ความเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล
- ความกรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ฉันท์พี่น้อง

๔. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับหลักอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน

- ความเคารพในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
- ความตื่นตัวในกิจการของส่วนรวม
- ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและหน้าที่พลเมือง

๕. ลักษณะนิสัยและการตอบสนองที่เป็นนิสัยที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพ

ประชาธิปไตย

ลักษณะนิสัยเชื่อมั่นในตนเองและเคารพตนเอง แสดงออกมาเป็นการ
ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง
- กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง
- พึ่งตนเอง กำหนดโชคชะตาชีวิตของตนเองได้
- การรับผิดชอบในการกระทำของตน
- ไม่เชื่อการจูงใจ การโฆษณาชวนเชื่อและข่าวลือ

ลักษณะนิสัยใจกว้าง ฐแพฐนะ ฐอกัย แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- ยอมรับความคิดเห็นหรืออุคมการดที่ต่างจากตน
- ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีเหตุผล
- ให้อภัยในความผิดพลาดที่ไม่มีเจตนาของผู้อื่น
- ยึดมั่นต่อความซื่อสัตย์ ประนีประนอม ไม่กร้าวร้าว

ลักษณะนิสัยเคารพในเหตุผลและความเป็นจริงที่ประจักษ์ แสดงออกมาเป็น
การตอบสนอง มีนิสัยดังนี้

- ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีเหตุผล
- ให้อภัยแก่ผู้อื่นได้แก่สนับสนุนคนควย เหตุผล
- ยึดมั่นต่อความจริงในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ลักษณะนิสัยของการมองโลกในแง่ดีและมีศรัทธาต่อชีวิต แสดงออกมาเป็น
การตอบสนอง มีนิสัยดังนี้

- ไว้วางใจผู้อื่น
- มีความหวังในชีวิต
- ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

ลักษณะนิสัยที่มีความเคารพในเสรีภาพของผู้อื่น แสดงออกมาเป็นการ
ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นแม้จะต่างจากตน
- เคารพในสิทธิของเสียงส่วนน้อยไม่ใช้เสียงส่วนใหญ่มบีบบังคับ

ลักษณะนิสัยทางแทนในอิสระเสรีของคน แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่ไว้วางใจในการใช้อำนาจแบบเผด็จการ
- ไม่ยอมจำนนต่ออำนาจไม่เป็นกรรม
- ปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนมิให้ใครละเมิด

ลักษณะนิสัยเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล แสดงออกมาเป็นการ
ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ภาษา สีผิว ศาสนา เพศ
ไม่แบ่งชนชั้น
- ไม่ต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น
- ไม่ยอมคนให้ผู้อื่นดูถูกเหยียดหยาม

ลักษณะนิสัย กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ฉันทพี่น้อง แสดงออกมาเป็นการ
ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- สนใจในความต้องการของผู้อื่น
- ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาประสบความทุกข์ยาก
- ไม่เห็นแก่ตัว

ลักษณะนิสัย เคารพในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย แสดงออกมาเป็น
การตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ยอมรับมติของเสียงข้างมาก ไม่วิพากษ์วิจารณ์มตินั้นภายหลังการประชุม
เสร็จสิ้นแล้ว
- ยอมรับอำนาจอันชอบธรรม
- ชอบร่วมมือมากกว่าผูกขาด

ลักษณะนิสัยตื่นตัวในกิจการของส่วนรวม แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- สนใจในกิจการของส่วนรวม
- เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวม
- รู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพควบคุมผู้ปกครองได้
- กล้าวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหรือกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างมีเหตุผลในทาง
สร้างสรรค์

ลักษณะนิสัยรับผิดชอบในหน้าที่การงานและหน้าที่พลเมือง แสดงออกมาเป็น การตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ถูกพันในสิ่งที่กระทำลงไปไม่ทอดทิ้ง
- เพียรพยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
- ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม
- เสียสละเพื่อส่วนรวม

บุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจนิยม

การทำความเข้าใจบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมก็เช่นเดียวกับการทำความเข้าใจ บุคลิกภาพประชาธิปไตย คือ ต้องทำความเข้าใจถึงอุดมการณ์และการปกครองแบบเผด็จการ เสียก่อน

ก. อุดมการณ์และการปกครองระบอบเผด็จการ

เผด็จการ เป็นแนวความคิดและรูปการปกครองที่ตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย แต่เผด็จการก็ได้มีการพัฒนาต่อเนื่องกันมาจากอดีตอันยาวนานเช่นเดียวกับประชาธิปไตย จากเผด็จการแบบเก่า (despotism or autocracy) ที่อ้างอำนาจของเทพา หรือเทวสิทธิ์ (divine right) ในสมัยโบราณมาเป็นเผด็จการสมัยใหม่ (authoritarian or totalitarian) ซึ่งใช้อำนาจโดยตรงด้วยการ คำเนินการทางจิตวิทยา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการควบคุมแนวโน้ม ของมทิมหาชน

เช่นเดียวกับประชาธิปไตย เผด็จการก็มีอุดมการณ์เป็นรากฐานที่ทำให้เกิด รูปการปกครอง ซึ่งประเทศค่อยพัฒนาส่วนใหญ่ในโลกได้รับอิทธิพลของระบอบเผด็จการ

ไปไม่มากนักน้อย * อุดมการณ์เผด็จการทำให้เกิดการปกครองแบบเผด็จการ
ครั้งนี้ ๒

๑. แนวความคิดที่ไม่เชื่อมั่น ไม่มีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์
ที่จะใช้เหตุผลในการตัดสินใจด้วยตัวเอง ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่ผู้นำ
เพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวตัดสินใจปัญหาทั้งหมดของประเทศ ไม่มีการปรึกษาหารือ
ความคิดเห็นของประชาชน ผู้นำคุมชะตาชีวิตของประชาชนทั้งหมดที่ไม่รู้ว่าอะไร เป็นคุณ
เป็นโทษแก่ตัวเอง และไม่เข้าใจในผลประโยชน์ของตนเอง

๒. แนวความคิดที่ไม่เชื่อในอิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์ เผด็จการ
ถือว่า เสรีภาพมีความสำคัญน้อยกว่าอำนาจรัฐหรืออำนาจผู้ปกครอง และความมั่นคง
ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่รัฐและผู้ปกครองที่ใช้อำนาจรัฐมีอำนาจกว้างขวาง
ไม่มีขอบเขตจำกัด ประชาชนไม่จำเป็นจะต้องมีเสรีภาพ เพราะถ้าปล่อยให้ประชาชน
มีเสรีภาพจะมีแต่ความสับสนวุ่นวาย ไร้เสถียรภาพมีแต่หน้าที่ที่จะต้องเชื่อฟังคำสั่ง
ผู้ปกครองเท่านั้น

๓. แนวความคิดที่ไม่เห็นความสำคัญของความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน
จะมีไม่ได้ มีคนที่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งควรจะเป็นผู้ปกครอง ทำให้เกิดรูปแบบและ
วิธีการปกครองที่ผู้ปกครองและสมัครพรรคพวกมีสิทธิพิเศษเหนือกว่าประชาชนทั่วไป มีการ
แบ่งชนชั้น มีอภิสิทธิ์ต่าง ๆ

จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการ)
และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗.

๒ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ลัทธิการเมือง, หน้า ๕๑-๕๓ และ ประยงค์
บัตร์สมบุญ, "บุคลิกภาพกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของครูประชาบาล จังหวัด
อุบลราชธานี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; ๒๕๒๓), หน้า ๒๓.

๔. แนวความคิดที่ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่พระเจ้ามอบให้กับผู้ปกครอง หรือมาจากผู้ปกครองซึ่งเหนือกว่าใคร ๆ ทั้งหมด ผู้ปกครองเท่านั้นที่เข้าใจในความต้องการของประชาชนได้ดีกว่าตัวประชาชนเอง จะปล่อยให้ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยไม่ได้ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่อำนาจเด็ดขาดอยู่กับผู้ปกครองทั้งหมด การสืบทอดอำนาจก็อยู่ในกลุ่มผู้ปกครองด้วยกันประชาชนไม่มีสิทธิเลือกผู้ปกครอง ไม่มีสิทธิถอดถอนผู้ปกครอง ไม่มีสิทธิคัดค้านผู้ปกครอง การคัดค้านถือเป็นการทำลายความสามัคคีและความมั่นคงของประเทศ ผู้ปกครองมีอำนาจทำการปราบปรามอย่างเด็ดขาด ประชามติมิใช่สิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองต้องรับฟัง

อุดมการณ์และรูปการปกครองแบบเผด็จการ มีจุดมุ่งหมายที่การรักษาอำนาจและการแสวงหาอำนาจของผู้ว่า ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลได้ในสังคมใด สังคมนั้นจะต้องเป็นสังคมที่คนส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมด้วย

ข. บุคลิกภาพอำนาจนิยม

นักรัฐศาสตร์หลายท่านอธิบายบุคลิกภาพอำนาจนิยมไว้ดังนี้
อดอร์โนและคณะได้ทำการวิจัยบุคลิกภาพอำนาจนิยมจนเป็นที่ยอมรับกัน
อย่างกว้างขวาง เขาได้อธิบายไว้ว่า บุคลิกภาพอำนาจนิยมมีลักษณะดังนี้^๒

- นิยมการแก้ไขปัญหาย่างเด็ดขาด รุนแรง
- ยอมรับ เชื่อฟัง อ่อนน้อม ยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจเหนือตน
- ชอบใช้อำนาจเมื่อมีโอกาส
- ไม่ยอมรับความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของบุคคล

พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, "วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร,"
หน้า ๒๓๗.

^๒ Adorno, The Authoritarian Personality, p.220.

- ไม่ยอมรับการใช้สิทธิเสรีภาพของผู้อื่นที่ต่างไปจากตน
- เชื่อถือโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสา่ง
- ยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิม
- มองโลกในแง่ร้าย มีแต่ความวุ่นวาย

แซนฟอร์ด ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า บุคลิกภาพอำนาจนิยมเป็นผลมาจากความพยายามของแต่ละบุคคลที่จะเอาชนะความกลัว ซึ่งเกิดจากความอ่อนแอในตัวของแต่ละบุคคลและความรู้สึกอันนี้ ได้กลายเป็นความต้องการมีอำนาจเหนือคนอื่น ซึ่งมีภาวะจิตใจที่คับแคบ จึงไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน โดยถือว่าเป็นความคิดของคนอ่อนแอและน่าจะเป็นอันตราย

ทินตันท์ นาคะตะ กล่าวว่า บุคคลที่มีจิตใจเป็นเผด็จการ ได้แก่ บุคคลที่ชอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ตน การชอบใช้อำนาจเด็ดขาดอนนอมยอมจำนวนต่อผู้มีอำนาจ การนิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิม ^๒

ณรงค์ สินสวัสดิ์ กล่าวว่า บุคลิกภาพเผด็จการหมายถึง แนวโน้มของบุคคลที่จะอ่อนน้อมหรือรับฟังโดยไม่ได้แย้งต่อบุคคลที่มีอำนาจมากกว่า อายุมากกว่า ความรู้มากกว่า เช่น ญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา ครู อาจารย์ พระ นาย เป็นต้น คือ แม้ไม่เห็นด้วยกับบุคคลเหล่านี้ก็จะเฉยเสียรับฟังเฉย ๆ ถ้าไม่พอใจก็พยายามข่มความรู้สึกเขาไว้ ในขณะที่เดียวกันก็จะไม่ต้องการใหญ่ที่มีอำนาจน้อยกว่า อายุน้อยกว่า ความรู้หรืออาวุโสน้อยกว่า เช่น

Nevitt Sanford, "The Approach of the Authoritarian Personality," in Psychological Personality. ed., by J.L. McCary (New York : Logos Press, 1950).

^๒ ทินตันท์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมายปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ," หน้า ๕๘.

ญาติพี่น้อง ๆ ลูก ๆ ลูกศิษย์ คนในบังคับมีฐานะมาแสดงความซัดเซงหรือขุ่นเคืองในการติดต่อกับพวกแรกคือพวกที่มีอำนาจหรืออาวุโสกว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพเด่นจากรจะพินอบพิเทาหรือมีความอ่อนน้อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการให้คนที่มีอำนาจน้อยกว่าหรืออาวุโสน้อยกว่าอ่อนน้อมต่อตน

ชัชอนันต์ สมุทวนิช เชื่อว่าคนที่มีบุคลิกภาพเด่นจากรหรืออำนาจนิยม คือบุคคลซึ่ง ๒

- ยอมรับอะไรง่าย ๆ ยอมตามสังคมนิยมเสมอโดยไม่มีความคิดเห็นโต้แย้งต่อค่านิยมของสังคม ทั้งนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ต้องการการยอมรับจากสังคม ต้องการความมั่นคงและไม่สามารถจะประสพกับการที่ตนเองไปมีความคิดเห็นผิดแปลกไปจากคนหมู่มากได้ ในทำนองเดียวกัน ถ้าใครมีความเห็นไม่ตรงกับตน ตนก็ทนเขาไม่ได้เช่นกัน

- มองโลกในแง่ร้าย ไม่นั่นคง ไม่ปลอดภัย ไม่น่าอยู่ ไม่มีอะไรแน่นอนเพิ่มไปด้วยความหลอกลวง จึงต้องหันหน้าเข้าพึ่งบุคคลหรือสิ่งของเอาไว้อย่างมั่นคงอย่างงมงาย บุคคลประเภทนี้จึงชอบผู้เด่นจากร ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด และมีทัศนคติว่า สิ่งในโลกเราหรือชาติต้องการมากที่สุด คือ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง

- เป็นคนที่เคร่งครัดจนเกินไป ไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่คอยยอมปรับตัว ไม่ค่อยมีจินตนาการ จะเรียกว่าเป็นพวกอนุรักษนิยมจัดเกินไปก็ได้ ไม่ค่อยมีปฏิริยาเท่าไร เป็นพวกทองไม่รู้อ่อน และนิยมคติที่ว่า "พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง"

- เป็นผู้นิยมชาติจนเกินไป จนใจแคบต่อเพื่อนร่วมโลกคนอื่น ๆ ที่มีเชื้อชาติภาษาต่างไปจากตน คนที่มีเชื้อชาติคนละอย่างกับตน หรือมีความคิดเห็นแตกต่างไปจากตน มักจะถูกมองเป็นคนประหลาด นากลัว น่าอันตราย และชอบประทุษร้ายให้คนอื่นว่าเป็นโน่นเป็นนี่ เช่น "ไอ้คนชาติมันนี่เสียใจ" หรือ "ไอ้พวกนั้นมันหัวรุนแรง" เป็นต้น

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง, หน้า ๑๔.

๒ ชัชอนันต์ สมุทวนิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า ๒๓๓-๒๓๔.

ทั้งหมดนี้พอจะสรุปได้ว่า บุคลิกภาพอ่านาจนิยมประกอบด้วยลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และรูปการปกครองเผด็จการดังนี้ คือ

๑. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับความไม่เชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์
แต่ศรัทธาในผู้นำที่จะพิชิตปัญหาทั้งหมดให้ประชาชนได้
 - ความเชื่อมั่นในผู้นำ ไม่เคารพตนเอง
 - ใจแคบ ไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
 - เชื่อถือสิ่งหึ่งมง่าย เช่น ไสยศาสตร์ พรมลิตติค อย่างไม่เหตุผล
 - มองโลกในแง่ร้าย ไม่หวังอะไรในชีวิต
๒. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับความไม่เชื่อในอิสรภาพและ เสรีภาพของมนุษย์
 - ไม่เชื่อในเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล
 - นิยมการใช้อำนาจมากกว่ารักในเสรีภาพของตน
๓. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องความไม่เท่าเทียมกันของบุคคล
ไม่เชื่อว่าความเสมอภาคจะเป็นไปได้
 - ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล
 - ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
๔. ลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องอำนาจอธิปไตยใช้โดยผู้นำเท่านั้น
 - เคารพในการชี้ขาดของผู้มีอำนาจมากกว่าการตกลงร่วมกัน
 - ไม่ตื่นตัวในกิจการของส่วนรวม
 - ไม่รับผิดชอบในหน้าที่ ทำไปตามที่ถูกกำหนดให้
- ค. ลักษณะนิสัยและการตอบสนองที่เป็นนิสัยที่ประกอบขึ้นเป็นบุคลิกภาพอ่านาจนิยม
ลักษณะนิสัยเชื่อมั่นในผู้นำ ไม่เคารพตนเอง แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้
 - ไม่มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ยอมความสังคมเสมอ
 - ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอะไรที่ขัดกับสังคม
 - หวังพึ่งผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ปกครองหรือหวังพึ่งถึงศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง
 - กลัวเสียหน้า รักษาหน้า
 - หูเบา เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยไม่ไตร่ตรองด้วยเหตุผล

ลักษณะนิสัยใจแคบ ไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่ยอมรับความผิด เห็นหรือออกมการที่ต่างไปจากตน
- ไม่ชอบการโต้แย้งวิพากษ์วิจารณ์
- ดึงโทษผู้กระทำผิดพลาดแม้จะไม่มีเจตนา
- แก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรง ไม่ประนีประนอม

ลักษณะนิสัยเชื่อในสิ่งที่ยังมอง ไร เหตุผล แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- เชื่อถือตัวบุคคลที่มีอำนาจมากกว่าเหตุผลของทุกคน
- ไม่นิยมการโน้มน้าวด้วยเหตุผลถือว่าเป็นการเสียเวลา
- หวังพึ่งโชคชะตา ฟাঁวชีวิต โดยไม่คิดแก้ปัญหา

ลักษณะนิสัยมองโลกในแง่ร้าย ไม่หวังอะไรในชีวิต แสดงออกมาเป็นการ
ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่ไว้วางใจคนอื่น ๆ
- ไม่มีความหวังอะไรในชีวิต ปัดอย่าให้เป็นไปคำมกรรมบรรดา
- คอตันการ เปลี่ยนแปลง
- เครื่องครัดในประเพณีเดิมไม่ยอมปรับตัว

ลักษณะนิสัยไม่เชื่อในสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล แสดงออกมาเป็นการตอบสนอง
ที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่ยอมรับสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นที่ต่างไปจากตน
- ไม่เคารพสิทธิของคนส่วนน้อย

ลักษณะนิสัยนิยมการใช้อำนาจมากกว่ารักในเสรีภาพของตน แสดงออกมาเป็น
การตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ชอบอำนาจ เกียรติยศ
- ยอมจำนนต่ออำนาจเหนือกว่า
- ชอบให้ผู้อื่นปกครองกำหนดกฎเกณฑ์ทุกสิ่งให้

ลักษณะนิสัยไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล แสดงออกมาเป็นการ
 ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ถือว่าชนชาติตนเหนือกว่า
 ชนชาติอื่น ชอบระบบอาวุโส
- ใช้อำนาจข่มขู่คนอื่นเมื่อมีโอกาส
- อ่อนน้อมต่อผู้มีอำนาจ ชอบรับใช้ผู้มีอำนาจ

ลักษณะนิสัยไม่เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แสดงออกมาเป็นการ
 ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- สนใจแต่ความต้องการของตนเอง
- ชอบชีวิตแบบตัวใครตัวมัน
- เห็นแก่ตัว

ลักษณะนิสัยเคารพในการชี้ขาดของผู้มีอำนาจมากกว่าการตกลงร่วมกัน
 แสดงออกมาเป็นการตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่สนใจมติของที่ประชุมที่ตนไม่เห็นด้วย จะวิพากษ์วิจารณ์เมื่อมีโอกาส
- ยอมรับอำนาจเหนือกว่าโดยไม่คำนึงถึงความชอบธรรม คือถือว่าอำนาจคือธรรม
- ชอบการผูกขาดไม่ชอบการร่วมมือ

ลักษณะนิสัย ไม่ตื่นตัวในกิจการของสังคมส่วนรวม แสดงออกมาเป็นการ
 ตอบสนองที่เป็นนิสัยดังนี้

- ไม่สนใจในกิจการของส่วนรวม จะสนใจก็ต่อเมื่อถูกบังคับ
- ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวม จะสนใจก็ต่อเมื่อถูกระดม
- รู้สึกว่าตนเองไม่มีประสิทธิภาพที่จะไปต่อรองกับผู้อื่น
- ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหรือกฎเกณฑ์ของสังคม หรือถ้าวิจารณ์ก็วิจารณ์
 อย่างไม่เห็นคุณ

ลักษณะนิสัยไม่รับผิดชอบในหน้าที่ ทำไปตามที่ถูกกำหนดให้ แสดงออกมา เป็นนิสัยในการตอบสนองดังนี้

- ไม่ผูกพันในหน้าที่การงานที่ทำ
- ทำงานตามที่ได้รับคำสั่งเท่านั้น
- ไม่สนใจกฎเกณฑ์ที่ไม่มีอำนาจบังคับ
- ไม่เสียสละเพื่อส่วนรวม

๗ บุคลิกภาพแบบสับสน

การแบ่งประเภทและบุคลิกภาพทางการเมืองในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทที่ตรงกันข้ามกัน คือ บุคลิกภาพประชาธิปไตย และบุคลิกภาพเผด็จการ ซึ่งการแบ่งอย่างนี้เป็นการแบ่งในลักษณะตรงกันข้ามที่สุดชั่วทั้ง ๒ ฝ่าย และเป็นอุดมคติจนเกินไป เพราะในสังคมที่เป็นจริงนั้นไม่มีใครที่จะมีบุคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตยแบบบูรณาแบบหรือบุคลิกภาพเผด็จการอย่างเต็มที่ คนทั่วไปมีบุคลิกภาพทั้ง ๒ แบบอยู่ในตัวเอง แต่ต่างกันที่ความมากน้อยของลักษณะนิสัยต่าง ๆ บางคนก็โอนไปทางประชาธิปไตย บางคนก็โอนไปทางเผด็จการ บางคนก็มีความซัดเซงในบุคลิกภาพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่กำลังพัฒนา^๒ เช่น สังคมไทย เคยมีการวิจัยบุคลิกภาพของคนไทยบางกลุ่ม เช่น ที่สุจิต บุบงการ พบว่านิสิตนักศึกษาไทย มีบุคลิกภาพที่ซัดกันระหว่างลักษณะของประชาธิปไตย และอำนาจนิยม^๓ และ พลศักดิ์ จิระไกรศิริ พบว่าครูในกรุงเทพมหานครมีทัศนคติทางการเมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการในระดับใกล้เคียงกัน^๔

^๑ กาญจนา คำสุวรรณ, จิตวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๐๘.

^๒ Nakata, The Problem of Democracy.....

^๓ Bunbongkarn, "Higher Education", pp.122-150.

^๔ พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, "วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร".

ดังนั้น ในการวัดบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบุคลิกภาพที่สัมพันธ์ ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างบุคลิกภาพประชาธิปไตย และบุคลิกภาพอำนาจนิยม บุคลิกภาพที่สัมพันธ์ประกอบด้วย ลักษณะนิสัยที่สั่งเด สัมผัส และขัดแย้งในตัวเอง บางครั้งก็มีพฤติกรรมอย่างหนึ่ง บางครั้งก็ทำไปทางตรงกันข้าม บางครั้งก็ไม่กล้าตัดสินใจ^๒ เช่น ในสถานการณ์เหมือน ๆ กัน บางครั้งก็ตอบสนองด้วยลักษณะนิสัยแบบประชาธิปไตย แต่บางครั้งก็ตอบสนองด้วยลักษณะนิสัยอำนาจนิยม หรือไม่กล้าตัดสินใจอะไรอยู่เฉย ๆ เป็นต้น

ประเภทของบุคลิกภาพทางการเมือง ทั้ง ๓ ดังกล่าว เป็นการพิจารณาจากความสอดคล้องต่อกันระหว่างอุดมการณ์และรูปแบบการปกครอง กับลักษณะนิสัยที่เอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ลักษณะนิสัยและการตอบสนองที่เป็นนิสัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นเพียงการศึกษารวบรวมจากคำอธิบายของนักวิชาการ ซึ่งยังต้องนำไปให้ผู้ที่ทรงคุณวุฒิให้การยืนยันอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงจะนำไปสร้างแบบสอบถามต่อไป.

George A. Theodorson, A Modern Dictionary of Sociology (London : Methuen & Co.Ltd., 1970), p.10., and Zadrozny, Dictionary of Social Science, p.11.

^๒ Lucian W. Pye, Politics, Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New Haven : Yale University Press, 1966), pp.156, 191, 265.